

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

11.11 – МКР. 1952 «С» 2023.10.26. 022 ПЗ

РОМАШКА ОЛЕКСІЯ АНАТОЛІЙОВИЧА

2024 р.

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Економічний факультет

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри банківської
справи та страхування
_____ **Вікторія КОСТЮК**

« ____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ
ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
Ромашку Олексію Анатолійовичу
(прізвище, ім'я, по-батькові)

Спеціальність **072 – «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»**

Освітня програма **Фінанси і кредит**

Орієнтація освітньої програми **освітньо - професійна**

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: **«Розвиток кредитної діяльності банківських установ в Україні в умовах воєнного стану»**

Затверджена наказом ректора НУБіП України від «26» 10. 2023 р. №1952 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру **15.11.2024 р.**

Вихідні дані до магістерської роботи законодавчі та нормативні акти України, праці зарубіжних та вітчизняних вчених, дані зведених документів, дані фінансової звітності.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні засади формування кредитної діяльності банківських установ України в умовах воєнного стану
2. Тенденції розвитку кредитної діяльності банківських установ в Україні під час повномасштабного вторгнення
3. Перспективні шляхи розвитку кредитної діяльності банківських установ в Україні в умовах воєнного стану

Перелік графічного матеріалу: в магістерській роботі 12 таблиць, 3 рисунки, формули, додатки.

Дата видачі завдання «03» жовтня 2023 р.

**Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи**

Завдання прийняв до виконання

_____ **Олена ЖАРИКОВА**

_____ **Олексій РОМАШКО**

РЕФЕРАТ

Розвиток кредитної діяльності банківських установ в Україні є ключовим аспектом для забезпечення економічного зростання та підтримки підприємницької активності. У сучасних умовах, що включають наслідки війни та економічної кризи, банки стикаються з низкою викликів, але одночасно мають можливість зміцнити свою роль як фінансових посередників. Перспективи розвитку кредитної діяльності пов'язані з можливостями для банків щодо використання нових фінансових інструментів, збільшення співпраці з міжнародними партнерами та участі в програмах підтримки бізнесу.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних та практичних навичок розвитку кредитної діяльності банківських установ на прикладі АТ КБ «ПриватБанк» та оцінки кредитної діяльності в умовах воєнного стану.

Об'єктом є кредитна діяльність банківських установ в Україні під час довготривалого вторгнення.

Предметом є дослідження та набуття теоретичних та практичних навичок щодо кредитної діяльності банківських установ та шляхи їх реалізації.

У першому розділі магістерської роботи розкрито теоретичні засади формування кредитної діяльності банківських установ України в умовах воєнного стану. Розкрито сутність поняття «кредит», та охарактеризовано теоретично особливості кредитних банківських установ та особливості застосування економічних нормативів Національним банком України.

Другий розділ магістерської роботи розкриває тенденції розвитку кредитної діяльності банківських установ, представлено динаміку та структуру комерційного банку АТ КБ «ПриватБанк» та аналіз кредитів АТ КБ «ПриватБанк» за державними програмами під час воєнного стану.

У третьому розділі магістерської роботи запропоновано перспективні шляхи розвитку кредитної діяльності банківських установ в Україні в умовах воєнного стану та запропоновано реалізацію заходів Національного банку України. Також визначено основні перспективи для подальшого розвитку кредитної діяльності важливо зміцнювати співпрацю між державою та банківськими установами, впроваджувати інноваційні фінансові інструменти, а також продовжувати вдосконалення правової бази для створення сприятливих умов для кредитування. Ці заходи допоможуть забезпечити стабільне зростання банківського сектора та підтримати економіку в період відновлення і розвитку.

Ключові слова: кредит, кредитна діяльність, банк, кредитні операції, банківська система, кредитний ринок, кредитна діяльність.

ПЛАН		Ст
ВСТУП		7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ		10
1.1.	Сутність поняття «кредит» та його економічне визначення за думками різних вітчизняних та зарубіжних учених	10
1.2.	Види та особливості кредитної діяльності банківських установ: правове регулювання кредитної діяльності	14
1.3.	Особливості застосування економічних нормативів призначених Національним банком для обов'язкового використання в банківській діяльності	17
РОЗДІЛ 2. ТЕДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ		23
2.1	Фінансово-економічна характеристика діяльності та розвитку банківської системи України в умовах довготривалої війни	23
2.2.	Динаміка та структура кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк»	30
2.3.	Аналіз кредитної діяльності комерційного банку АТ КБ «ПриватБанк» за державними програмами під час воєнного стану	36
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ		42
3.1.	Стратегічні цілі банківського сектору розвитку кредитного ринку та підтримка економічного зростання України в умовах післявоєнного відновлення	42
3.2.	Макроекономічна стабільність та міжнародна підтримка як фундамент майбутньої стабільності України	46
3.3.	Реалізація заходів запроваджених НБУ у своїй Стратегії розвитку кредитної діяльності : Фокус 1 та Фокус 2	51
ВИСНОВКИ		57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		61
ДОДАТКИ		70

ВСТУП

Актуальність. Початок повномасштабного вторгнення змусив банківську систему нашої держави подолати низку викликів, пов'язаних зі скороченням кількості відділень і філій, збереженням клієнтської бази та підтриманням довіри до банків, а також забезпеченням стабільного функціонування попри значні воєнні ризики. Незважаючи на ці труднощі, банківська система зберегла ліквідність, залишається прибутковою, поступово знижуються кредитні ризики та впроваджуються нові технології. У 2021 році Національний банк України розробив «Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року», у якій були окреслені основні напрями розвитку всіх учасників фінансової екосистеми. Ця Стратегія стала своєрідною дорожньою картою для забезпечення стійкого розвитку.

Після повномасштабного вторгнення реалізація цієї стратегії була припинена, оскільки довгострокові цілі вже не були досяжними. У перспективі на 2028 р. Національний банк затвердив нову Стратегію розвитку фінансового сектору України. Це включає зміцнення потенціалу України на шляху до перемоги, підтримку відновлення національної економіки від наслідків війни, забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності, створення підґрунтя для сталого та динамічного розвитку фінансового сектору та підвищення його конкурентоспроможності в умовах європейської інтеграції та вбудовування у світовий ринок.

Питання та проблемами розвитку банківської системи України в умовах воєнного стану вивчається в наукових працях українських вчених і практиків. Ці роботи присвячені як загальному розвитку кредитної діяльності банківських установ в Україні в умовах воєнного стану, так і окремим аспектам її діяльності. Зокрема, таке питання розкрито у працях: Дзюблюка А., Діденка С., Мирончука В., Прокопенка Н., Ситника Н., Фурсою С., Шепелем І. Але нові виклики війни та пов'язані з нею ризики підкреслюють актуальність цієї теми.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних та практичних навичок розвитку кредитної діяльності банківських установ на прикладі АТ КБ «ПриватБанк» та оцінки кредитної діяльності в умовах воєнного стану.

Об'єктом є кредитна діяльність банківських установ в Україні під час довготривалого вторгнення.

Предметом є дослідження та набуття теоретичних та практичних навичок щодо кредитної діяльності банківських установ та шляхи їх реалізації.

У даній роботі були поставлені наступні завдання:

- теоретично обґрунтувати дефеніцію «кредит» за думками різних вчених-економістів;
- охарактеризувати методичні підходи щодо кредитної діяльності Національного банку України;
- обґрунтувати економічні нормативи щодо діяльності Національного банку України та здійснити їх оцінку;
- зробити економічний аналіз банківської системи та характеристику кредитний портфель банківського сектору та його прибуткову діяльність при довготривалому вторгненні;
- здійснити оцінку нормативних показників комерційного банку АТ КБ «ПриватБанк»;
- запровадити стратегію коригування та збереження операційної ефективності кредитної діяльності комерційних банків під час негативного впливу війни в Україні;
- надати пропозиції щодо перспективних шляхів відновлення стійкості комерційних банків Національним банком України: операційна ефективність та прибутковість банків в умовах повномасштабної війни; а також запропонувати шляхи довгострокової стратегії розвитку банківського сектору у Міжнародній підтримці України для макроекономічної стабільності держави.

При підготовці магістерської роботи були використані наступні **методи дослідження:**

- аналітичний метод (дослідження складових системи управління доходами та витратами банку);
- порівняльний метод (порівняння поглядів різних науковців на терміни «дохід банку» та «витрати банку»);
- метод узагальнення;
- метод аналізу та синтезу (визначення методів аналізу та управління доходами банку);
- методи горизонтального, вертикального, розрахункового аналізу (при дослідженні фінансового стану АТ КБ «ПриватБанк»);
- методи табличного та графічного представлення даних (при дослідженні фінансового стану АТ КБ «ПриватБанк»).

Апробація наукового дослідження відбулась на Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах», 22 лютого 2024 р. м. Ірпінь, Україна.

Публікації. Автором магістерської роботи було опубліковано тези доповідей: Жарікова О.Б., Ромашко О. «Кредитна діяльність комерційних банків в Україні». Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах» [електронне видання]: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, м. Ірпінь, 22 лютого 2024 року. Ірпінь, 2024. 612 с. С. 219-222.

Структура роботи: магістерська робота містить 3 рисунки, 12 таблиць та формули. Для написання магістерської роботи було використано 84 літературних джерела та додається 4 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

1.1. Сутність поняття «кредит» та його економічне визначення за думками різних вітчизняних та зарубіжних учених

Банківська система є важливою складовою економічної системи будь-якої країни, оскільки виконує функції монетарної політики, перерозподілу капіталу в ефективні сектори, раціонального використання коштів та фінансування фізичних і юридичних осіб. Сучасні умови підтверджують важливість відновлення кредитування економічних інститутів, адже саме через цей процес банківська система організовує та підтримує рух капіталу, який спрямовується у виробничі та торгові сектори, сприяючи його привабливості, накопиченню та перерозподілу при нестачі капіталу. Основними елементами кредитної системи є банки та кредитні організації, які мають ліцензію Національного банку України та виконують роль як покупців, так і продавців короткострокових ліквідних ресурсів. [1, 2, 10, 15]

Банк (італ. banco - від лавки або столу) - юридична особа, що володіє виключним правом на надання банківських послуг на підставі банківської ліцензії, інформація про яку повинна бути внесена до Державного реєстру банків. Це кредитно-фінансова установа, що здійснює фінансові операції, включаючи оплату, інкасацію готівки та інших активів, надання кредитів та інших послуг. Аналіз ефективності банківського кредитування вимагає постійних досліджень і вдосконалення, оскільки відновлення активного кредитування безпосередньо впливає на подолання економічної кризи, зниження інфляції і стабілізацію фінансової діяльності банківської системи. [1-10, 13-15]

Кредит з'явився на певному етапі розвитку людського суспільства як випадкове явище, що виникло через особливі відносини між товаровиробниками. Це відбувалося, коли продавцю потрібно було продати товар, а у покупця не вистачало грошей на його покупку. Таким чином, продавцю було необхідно передати товар покупцеві з відстрочкою платежу, що і стало підставою для появи кредиту [14]. За останні кілька десятиліть широкого поширення набули міжнародні грошові перекази,

виплата заробітної плати з використанням пластикових карт і т.д. можна побачити на рисунку 1.1. [1, 2, 10, 15]

Рис. 1.1 Визначення терміну «кредит»

Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Кредитна діяльність комерційних банків заснована на дотриманні принципів, які визначають важливі умови функціонування банківського кредитування. Ці принципи спрямовані на стимулювання розвитку підприємств-позичальників, зміцнення внутрішнього фінансового обороту і забезпечення безперервного руху позичкового капіталу. Водночас вони сприяють ефективній реалізації перерозподільної функції банківської системи [14, 25, 44-48].

Принцип банківського кредитування - це основні положення, правила та умови, яких комерційні банки повинні дотримуватися при здійсненні кредитних операцій. Ці принципи визначаються природою, роллю, функцією кредиту та соціальними умовами, в яких вони діють. Реалізація принципу кредитування є базовою основою кредитного процесу. Основні принципи банківського кредитування включають платність, повернення, терміновість, цільове використання та безпеку, як показано на малюнку 1.2.

Рис. 1.2 Принципи банківського кредитування
Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Принцип платності при банківському кредитуванні передбачає обов'язок позичальника не тільки повернути отримані кошти, а й оплатити право на їх використання. Цей принцип реалізується через механізм нарахування відсотків по кредиту, який виступає в якості ціни кредитних ресурсів. Завдяки цьому принципу банк прокриє свої витрати і отримає прибуток. Заборонено надавати безвідсоткові кредити, за винятком випадків, передбачених законом.

Принцип повернення кредиту означає, що позичальник зобов'язаний повернути кошти, надані в тимчасове користування. Це посилює зобов'язання щодо повернення кредитних ресурсів. [14, 15, 20, 25, 44-48]

Принцип терміновості полягає в тому, що кредит повинен бути повернутий протягом терміну, зазначеного в договорі, який є максимальним терміном використання кредитного фонду. Дотримання цього принципу є обов'язковою умовою для подальшого кредитування. Якщо позичальник не в змозі своєчасно погасити кредит або відсотки, банк може почати примусове стягнення заборгованості,

якщо це передбачено договором.

Принцип цільового використання кредиту означає, що кредитні ресурси повинні використовуватися виключно на певні цілі, пов'язані з тимчасовими фінансовими потребами позичальника. Реалізація цього принципу дозволяє банкам приймати обґрунтовані рішення про можливість і доцільність надання кредитів, гарантуючи їх зворотність. [14, 15, 20, 25, 44-48]

Принцип забезпечення кредиту підкреслює необхідність захисту майнових прав банку в разі, якщо позичальник не виконує свої зобов'язання. Умови забезпечення кредиту визначаються учасниками правовідносин і прописуються в кредитному договорі. Це дозволяє банкам мінімізувати ризики і забезпечити фінансову стабільність, що особливо важливо в часи економічної нестабільності. Принцип забезпечення кредиту передбачає, що вартість забезпечення відповідає сумі боргу, що дозволяє банку захиститися від можливих втрат у разі банкрутства позичальника. [14, 15, 20, 25, 44-48, 50]

Українське законодавство висвітлює основні принципи кредитування та умови, за яких банки можуть надавати кредити., а саме:

Незабезпечені кредити. Вітчизняним законодавством дозволено видавати незабезпечені кредити за умови дотримання економічних нормативів, що контролюються комерційними банками.

Принципи кредитування. Кредити мають надаватися з дотриманням основних принципів кредитування, серед яких перевірка кредитоспроможності позичальників і наявність забезпечення кредитів.

Концентрація ризиків. Банки зобов'язані дотримуватись вимог Національного банку України щодо концентрації ризиків, що обмежує надмірну експозицію на певні категорії кредитів. [14, 15, 20, 25, 44-48, 50]

Кредитний договір. Кредитний договір має бути укладений у письмовій формі, згідно з п.1 ст.1055 Цивільного кодексу України.

Процентні ставки. Процентна ставка за кредитом залежить від різних факторів, зокрема кредитного ризику, забезпечення, попиту на кредити, строку користування та розміру облікової ставки. Фіксована процентна ставка не може бути змінена без погодження з позичальником. [14, 15, 20, 25, 44-48, 55]

1.2. Види та особливості кредитної діяльності банківських установ: правове регулювання кредитної діяльності

Комерційні банки в мають багато видів банківських кредитних операцій. Вони розрізняються за напрямками: для юридичних осіб та для фізичних осіб. Також кожен банк самостійно здійснює розподіл на підсегменти зважаючи на різні внутрішні фактори, як правило за розмірами річної виручки від реалізації товарів, робіт, послуг для юридичних осіб та річного об'єму надходжень, обороту та зберігаючих сум на поточних рахунках для фізичних осіб. Розглянемо основні види кредитів для фізичних осіб (табл.1.1). Їх можна також розділити на кредитування так званих VIP-осіб та кредитування масового сегменту.

У сьогоdnішній період інвестиційні проекти є пріоритетними напрямками банківського кредитування, оскільки вони є ключем до майбутньої стабілізації економіки, такими як іпотека, кредити на енергозбереження та будівництво житла. Як правило, це кредити у великих обсягах і на більш тривалий термін, і банки пред'являють більш широкий спектр вимог до позичальника для надання таких кредитів. Іпотечне кредитування відіграє важливу роль у побудові ринкових відносин в Україні, оскільки нерухомість, що знаходиться в заставі у банків, виступає надійним засобом виконання зобов'язань. [40-41]

Таблиця 1.1

Види банківського кредитування

№	Назва	Особливості	Сегмент клієнтів
1	Овердрафт на банківській картці	поточний рахунок з кредитним лімітом, який автоматично погашається з кожним надходженням коштів та автоматично поновлюється після погашення заборгованості	ВВП-сегмент, мас-сегмент
2	Кредитна картка	фінансовий інструмент, який одночасно забезпечує доступ до банківського рахунку та до кредитування. Кредитка обслуговує інтереси трьох учасників економічних відносин – кредитора, позичальника й продавця споживчих товарів	ВВП-сегмент, мас-сегмент
3	Іпотечний кредит	довгостроковий цільовий споживчий кредит на придбання нерухомості (земельної ділянки, квартири, будинку) з оформленням об'єкту купівлі в заставу	ВВП-сегмент, мас-сегмент
4	Кредит на придбання автомобіля	кредит надається на придбання нового або вживаного як правило легкового автомобіля	ВВП-сегмент, мас-сегмент
5	Інвестиційний кредит	кредит надається однією сумою або у вигляді кредитної лінії домогосподарствам на будівництво або ремонт	ВВП-сегмент, мас-сегмент
6	Кредит на розвиток приватного господарства	на придбання техніки, кормів, худоби, матеріалів, тощо	мас-маркет
7	Кредит на побутові товари	на придбання побутової техніки, меблів для дому тощо	мас-сегмент
8	Споживчий кредит на оплату будь-яких товарів чи послуг	для особистих потреб без необхідності їх вказувати	мас-сегмент
9	«Енергоефективне» кредитування	кредити на заміну вікон, утеплення будинків, заміну опалювальних систем тощо	мас-сегмент

Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Відповідно до статті 2003-6-5 Закону України "Про іпотеку", «іпотека» - це вид забезпечення виконання зобов'язань нерухомим майном, яке залишається у володінні та користуванні заставодержателя, згідно з яким заставодержатель у порядку, встановленому цим законом, є об'єктом застави. застава в першу чергу іншим кредиторам цього боржника. Він має право в разі невиконання боржником зобов'язання, забезпеченого заставодержателем, отримати задоволення своєї вимоги в якості поручителя [40-41].

Споживчі кредити регулюються Законом України" про споживчі кредити "від 15.11.2016 №1734-VIII[41],"згідно з яким споживчий кредит - це кошти, що надаються споживачам (позичальникам) для придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб підприємців, найманих працівників, не пов'язаних з незалежною діяльністю".

Професійна діяльність або виконання обов'язків співробітниками. Закон визначає загальні правові та організаційні засади споживчого фінансування в Україні відповідно до міжнародних правових стандартів у цій сфері. [40-41].

У законі описуються основні підходи до класифікації юридичних осіб та підприємців за розмірами бізнесу та специфікою діяльності, а також види кредитування, що пропонуються банками для різних груп клієнтів. Ось основні моменти:

Класифікація юридичних осіб:

Малий, середній та корпоративний бізнес: Банки класифікують юридичних осіб за розмірами їх бізнесу. Це допомагає в розробці спеціальних пропозицій для кожного сегмента.

ФОП, самозайняті особи та ОСББ: Окремий сегмент, для якого банки мають спеціальні умови кредитування, відмінні від умов для середнього та корпоративного бізнесу. Ці клієнти часто потребують мікрокредитування.

Мікрокредитування. Мікрокредитування застосовується до ФОПів, самозайнятих осіб та ОСББ. Це кредитування, яке дозволяє отримати достатньо великі суми на тривалий термін при наданні пакету необхідних документів. Умови надання таких кредитів є індивідуальними та визначаються договором між банком і позичальником. [38, 39, 40-41]

Для малих та середніх бізнесів комерційні банки часто пропонують пакетне обслуговування, що включає стандартизовані умови кредитування. Такі пропозиції більш уніфіковані та можуть включати ряд продуктів і послуг в одному пакеті, спрощуючи процес кредитування.

Індивідуальний підхід для корпоративних клієнтів. Для корпоративних клієнтів банки застосовують індивідуальний підхід, оскільки їх потреби можуть бути більш складними. Кредитні продукти для цього сегменту мають більше індивідуальних умов, залежно від масштабів бізнесу, специфіки діяльності та фінансових можливостей. Таким чином, банки пропонують різні умови кредитування в залежності від розміру та потреб бізнесу, при цьому враховуючи специфіку діяльності кожного сегмента клієнтів. [36, 38, 39, 40-41]

Цей огляд підкреслює значущість банківської системи для економічної стабільності та зростання в сучасних умовах. Ефективна робота банків є важливою умовою подолання кризових явищ та підтримки реального сектора економіки, який зазнав значних втрат через анексії, війну та руйнування інфраструктури. Приділення уваги кредитуванню населення і малого бізнесу є стратегічно важливим для економічного відновлення, оскільки саме ці сектори здатні швидше адаптуватися до змін та сприяти економічному розвитку.

Державна підтримка через програми кредитування, такі як «Доступні кредити 5-7-9», відіграє ключову роль у наданні доступу до фінансових ресурсів. Залучення до цих програм приватних банків свідчить про прагнення уряду розширити коло учасників фінансової підтримки і підвищити ефективність використання кредитних ресурсів.

Кредитні ресурси самі по собі є важливою економічною категорією, яка має багато напрямків застосування. Вони допомагають фінансувати як довгострокові інвестиції, так і короткострокові витрати, що включають виробничі та адміністративні витрати. Завдяки підвищенню попиту на кредитні ресурси, особливо у межах партнерських програм, стає можливим активніше відновлювати економіку та зміцнювати фінансовий сектор. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

1.3. Особливості застосування економічних нормативів призначених Національним банком для обов'язкового використання в банківській діяльності

Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків передбачає встановлення таких показників, які допомагають Національному банку України оцінювати фінансовий стан банків, визначати їхню здатність витримувати ризики та підтримувати стабільність системи. Ці економічні нормативи охоплюють різні аспекти діяльності банків (рис. 1.1):

1. *Нормативи капіталу* – забезпечують відповідний рівень власного капіталу банку для покриття ризиків і захисту інтересів вкладників. Прикладом є норматив достатності регулятивного капіталу (Н2), що визначає співвідношення регулятивного капіталу до активів, зважених на ризик.

2. *Нормативи ліквідності* – відображають здатність банку вчасно виконувати свої фінансові зобов'язання. Зокрема, використовуються такі показники, як норматив миттєвої ліквідності (Н4), що показує частку високоліквідних активів у загальних зобов'язаннях банку.

3. *Нормативи кредитного ризику* – контролюють концентрацію ризиків при наданні кредитів. До таких нормативів належать, наприклад, норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), що обмежує можливість банку надавати значні обсяги кредитів одному клієнту.

4. *Нормативи інвестиційного ризику* – встановлюють обмеження щодо інвестиційної діяльності банків для запобігання надмірному ризику інвестицій у цінні папери чи інші активи.

5. *Валютні нормативи* – допомагають контролювати ризики, пов'язані з коливаннями валютних курсів, шляхом встановлення лімітів валютної позиції банків.

Ці нормативи формують основу для безвиїзного нагляду за банками, дозволяючи Національному банку України моніторити їхню діяльність дистанційно та своєчасно вживати заходів для збереження стабільності банківської системи та захисту інтересів клієнтів.

Нормативи капіталу банків України та їх відповідні вимоги є важливими інструментами для підтримки фінансової стабільності:

Норматив капіталу (Н1) – відображає загальний обсяг регулятивного капіталу банку, який має бути не меншим за мінімально встановлений рівень. Це забезпечує захист банків від можливих збитків і підтримку їхньої платоспроможності.

Норматив достатності регулятивного капіталу (Н2) – показує співвідношення регулятивного капіталу до сукупної балансової вартості активів і позабалансових зобов'язань, зважених за ступенем кредитного ризику. Він демонструє, наскільки капітал банку здатний покривати потенційні ризики, пов'язані з його активами.

Норматив достатності основного капіталу (Н3) – визначається як співвідношення основного капіталу до активів та позабалансових зобов'язань банку, зважених за відповідними коефіцієнтами кредитного ризику. Цей показник відображає міцність банку з точки зору його базового капіталу.

Ліквідність банку – це здатність своєчасно виконувати свої грошові зобов'язання. Вона забезпечується завдяки збалансованості між строками і сумами активів та зобов'язань банку. Управління ліквідністю передбачає формування оптимальної структури активів, зокрема з високоякісних активів із низьким кредитним ризиком.

Банківська система повинна враховувати ризик ліквідності – небезпеку того, що банк не зможе виконати свої зобов'язання вчасно через нестачу фінансових коштів або неможливість швидко конвертувати активи у готівку без значних втрат. Для цього банки повинні ретельно контролювати та управляти ліквідністю, формуючи оптимальне співвідношення між власними та залученими коштами, що дозволяє виконувати всі зобов'язання перед клієнтами та кредиторами. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Враховуючи зміни в системі економічних нормативів, з 2019 року було внесено значні корективи до методів контролю за ліквідністю банків в Україні. Національний банк України (НБУ) запровадив нові показники і скасував деякі попередні нормативи:

Скасовані нормативи: Н4 (норматив миттєвої ліквідності) та Н5 (норматив поточної ліквідності) перестали розраховуватися з 2 вересня 2019 року, оскільки були замінені новішими та ефективнішими показниками.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) був скасований у 2022 році після завершення перехідного періоду впровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR). [5, 6, 14-18, 22, 40, 45]

Таблиця 1.2

Економічні нормативи виконання банківськими установами

№	Назва показника	Нормативне значення
<i>Нормативи капіталу</i>		
H1	Мінімальний розмір регулятивного капіталу	200 млн. грн.
H2	Достатність (адекватність) регулятивного капіталу	Не менше 10%
H3	Достатність основного капіталу	Не менше 7%
<i>Нормативи ліквідності</i>		
Відповідно до змін до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджених постановою Правління Національного банку України від 01.08.2019 № 102, починаючи з 02.09.2019 економічні нормативи H4 та H5 не розраховуються		
H4	Миттєва ліквідність	не менше 20%
H5	Поточна ліквідність	не менше 40%
H6	Короткострокова ліквідність	не менше 60%
LCR _{вв}	Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами	не менше 100%
LCR _{ів}	коефіцієнт покриття ліквідності в іноземній валюті	не менше 100
<i>Нормативи кредитного ризику</i>		
H7	Максимальний розмір кредитного ризику одного контрагента	не більше 25%
	для системно важливих банків	не більше 20%
	для спеціалізованих ощадних банків	не більше 20%
	для спеціалізованих банків довірчого управління	не більше 15%
H8	Великі кредитні ризики	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу
H9	максимальний розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами	не більше 25%
	для спеціалізованих ощадних банків	не більше 20%
	для спеціалізованих банків довірчого управління	не більше 20%
<i>Нормативи інвестування</i>		
H11	Інвестування в цінні папери окремо за кожною установою	Не більше 15%
H12	Загальна сума інвестування	Не більше 60%
<i>Ліміти відкритої валютної позиції</i>		
ЛП3-1	Ризик загальної довгої відкритої валютної позиції	не більше 10%
ЛП3-2	Ризик загальної короткої відкритої валютної позиції	не більше 10%

Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Банківська система повинна враховувати ризик ліквідності – небезпеку того, що банк не зможе виконати свої зобов'язання вчасно через нестачу фінансових коштів або неможливість швидко конвертувати активи у готівку без значних втрат.

Для цього банки повинні ретельно контролювати та управляти ліквідністю, формуючи оптимальне співвідношення між власними та залученими коштами, що дозволяє виконувати всі зобов'язання перед клієнтами та кредиторами. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Враховуючи зміни в системі економічних нормативів, з 2019 року було внесено значні корективи до методів контролю за ліквідністю банків в Україні. Національний банк України (НБУ) запровадив нові показники і скасував деякі попередні нормативи:

Скасовані нормативи: Н4 (норматив миттєвої ліквідності) та Н5 (норматив поточної ліквідності) перестали розраховуватися з 2 вересня 2019 року, оскільки були замінені новішими та ефективнішими показниками.

Норматив короткострокової ліквідності (Н6) був скасований у 2022 році після завершення перехідного періоду впровадження коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR). [5, 6, 14-18, 22, 40, 45]

Нормативи ліквідності, що застосовуються:

Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR). НБУ встановлює цей коефіцієнт для забезпечення мінімального рівня ліквідності, який дає змогу покрити чистий очікуваний відплив грошових коштів протягом 30 календарних днів, враховуючи стрес-сценарії. Коефіцієнт LCR розраховується як відношення високоякісних ліквідних активів до чистого очікуваного відпливу грошових коштів. Нормативне значення LCR має бути не менше 100 % як за всіма валютами (LCRBB), так і в іноземній валюті (LCRIB).

Коефіцієнт чистого стабільного фінансування (NSFR) - цей показник запроваджено для забезпечення достатнього рівня стабільного фінансування, необхідного для підтримки діяльності банку на горизонті одного року. NSFR сприяє довгостроковій фінансовій стабільності банків, оскільки враховує ризики, пов'язані з короткостроковим залученням коштів та довгостроковими вкладеннями.

Зміни в нормативній базі відображають прагнення НБУ підвищити стійкість банківської системи, забезпечуючи більш ретельний моніторинг та управління ліквідністю за сучасними міжнародними стандартами.

Основні нормативи, що використовуються банками для управління кредитними та інвестиційними ризиками: [1-6, 20-24, 26, 40-46]

Н7 - Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента забезпечує обмеження кредитного ризику на окремих контрагентів, максимальне значення не перевищує 25% від регулятивного капіталу.

Н8 - Норматив великих кредитних ризиків спрямований на обмеження концентрації ризику. Вважається великим, якщо перевищує 10% регулятивного капіталу. Не повинен перевищувати 8-кратний розмір капіталу.

Н9 - Норматив максимального розміру кредитного ризику за операціями з пов'язаними особами обмежує ризик взаємодій з пов'язаними особами. Максимально допустиме значення - 25%.

Н11 - Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою обмежує ризик інвестицій у цінні папери окремої юридичної особи. Граничне значення 15% від статутного капіталу.

Н12 - Норматив загальної суми інвестування обмежує загальний інвестиційний ризик банку. Максимально допустиме значення 60% від статутного капіталу.

Ці нормативи допомагають забезпечити фінансову стійкість банків та мінімізувати ризики, пов'язані з кредитуванням та інвестиційною діяльністю.

Додаткові нормативи для управління валютними ризиками банків:

Н13 - Норматив ризику загальної довгої відкритої валютної позиції — це відношення суми довгих відкритих позицій банку за всіма іноземними валютами (в еквіваленті у гривнях) до регулятивного капіталу банку. Довга відкрита валютна позиція виникає, коли активи в іноземній валюті перевищують зобов'язання, що підвищує ризик від коливань курсу валют. Максимальне значення цього нормативу не повинно перевищувати 10%.

Н13-2 - Норматив ризику загальної короткої відкритої валютної позиції — це відношення суми коротких відкритих позицій банку за всіма іноземними валютами (у гривневому еквіваленті) до регулятивного капіталу банку. Коротка відкрита валютна позиція виникає, коли зобов'язання в іноземній валюті перевищують активи, що також збільшує ризик від змін валютних курсів. Граничне значення цього нормативу становить 5%.

Ці нормативи встановлюються для зменшення валютних ризиків і забезпечення стабільності банків у разі змін валютних курсів.

З 1 жовтня 2020 року Національний банк України (НБУ) перейшов на використання єдиної процедури та методології наглядових перевірок та оцінки SREP (Supervisor Review and Evaluation Process). Це означає, що НБУ більше не використовує рейтингову систему CAMELSO для оцінки діяльності банків. CAMELSO, яка застосовувалася з 1998 року, була інструментом для оцінки капіталу, активів, менеджменту, прибутковості, ліквідності банку, а також його чутливості до ринкових ризиків і операційних аспектів під час інспекційних перевірок.

Впровадження SREP відбулося відповідно до настанов Європейського банківського органу (EBA), що передбачає застосування уніфікованих процедур та методологій оцінки. Цей підхід є ризик-орієнтованим і forward-looking, що означає акцент на прогнозуванні та практичній оцінці ризиків, а також управлінні ними. Так, SREP включає оцінку:

- ризиків і здатності банку ними управляти;
- корпоративного управління та системи внутрішнього контролю;
- спроможності установи підтримувати безперервність своєї діяльності.

Такий підхід дозволяє наглядовим органам ефективніше виявляти потенційні загрози та запобігати їм, забезпечуючи стабільність банківської системи. [1-6, 14-18, 22, 40-46]

РОЗДІЛ 2

ТЕДЕНЦІ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Фінансово-економічна характеристика діяльності та розвитку банківської системи України в умовах довготривалої війни

Повномасштабна війна призвела до окупації території України, руйнування інфраструктури, перебоїв у ланцюжках поставок, масової міграції населення, глибокої економічної та фінансової кризи і буде продовжувати надавати довгостроковий негативний вплив на фінансовий сектор. Аналізуючи діяльність банківської системи, слід зазначити, що вона успішно протистояла викликам війни завдяки значному запасу міцності, своєчасному реагуванню НБУ та багаторічній спільній роботі з реформування банківського сектору. [1-6, 12]

Національний банк призупинив процес пом'якшення вимог до капіталу і ліквідності банків і впровадження Базельських вимог до нормативного капіталу і резервів капіталу. Банки безперебійно надають послуги, підтримують мережу, підтримують операційну ефективність, прибутковість і збільшують капітал. Банківська мережа функціонувала, незважаючи на відключення електроенергії. Накопичений запас міцності сприяє фінансовій стабільності, посилює стійкість банків до подальшої загрози затяжної війни і готує їх до повномасштабного відновлення кредитування [1]. Значну підтримку українській економіці під час війни надали міжнародні організації (Світовий банк, МВФ) і країни-партнери, які прихильні зміцненню обороноздатності і виділяють великі суми грошей на вирішення поточних гуманітарних проблем. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Аналіз діяльності банківської системи України за період 2022-2023 років свідчить про складні економічні та політичні умови, що вплинули на її функціонування. Одним із головних індикаторів стало скорочення кількості банківських установ. З початку повномасштабного вторгнення в Україні ринок залишили 8 банків, серед яких три, що належали російським акціонерам: АТ «МР Банк (Сбербанк)», АТ «Промінвестбанк» та АТ «Банк Форвард». Також закрилися

інші банки, такі як АТ «Мегабанк», АТ «Банк Січ», ПАТ «Ibox Bank», АТ АКБ «Конкорд» та АТ «Укрбудінвестбанк». [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Динаміка капіталізації та депозитних зобов'язань є важливими показниками стійкості системи. Скорочення кількості банків та відсутність нових заяв на реєстрацію комерційних банків протягом останніх п'яти років свідчить про обережність у розвитку банківського сектору та складну макроекономічну ситуацію. Динаміка проблемних кредитів (NPL), які відображають кредитні ризики, залишалася важливим індикатором. Високий рівень NPL вказує на труднощі у поверненні кредитів та необхідність збільшення резервів, що впливає на прибутковість банків. При цьому, ліквідність та прибутковість банківської системи є критеріями її ефективності, які під впливом війни зазнали значного тиску. Ці показники свідчать про виклики, з якими стикається банківська система України, але також підкреслюють її адаптивність до складних умов (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка кількості діючих комерційних банків у 2023 р.

Назва показника	01.01. 2022	01.04. 2022	01.07. 2022	01.10. 2022	01.01. 2023	01.04. 2023	01.07. 2023	01.10. 2023
Кількість діючих банків	71	69	68	67	67	65	65	63
з них: з іноземним капіталом	33	31	31	30	30	28	28	27
у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	23	22	22	22	22	20	20	19

Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [5]

Отже, скорочення банківської мережі під час війни є суттєвою проблемою для фінансової системи України. Зниження кількості підрозділів на 20% у 2022 році, від 6685 до 5336, демонструє серйозне зменшення присутності банківських установ. Хоча у 2023 році темпи скорочення сповільнилися, загальна тенденція продовжує впливати на доступність банківських послуг і створює виклики для забезпечення населення якісним фінансовим обслуговуванням. Це призводить до звільнення банківських працівників та зниження рівня фінансової інклюзії.

Наразі Національний банк України (НБУ) звертає значну увагу на розвиток державних банків, які є ключовими гравцями у банківському секторі. На чотири державні банки у 2022 році припадало 51% активів, 47% зобов'язань, 47% власного капіталу, 77% статутного капіталу та 51% відділень. Станом на 1 жовтня 2023 року частка активів державних банків зросла до 53%, а зобов'язань - до 54%. Лідером серед них залишається АТ КБ «ПриватБанк», який традиційно посідає перше місце за більшістю фінансових показників. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Після зниження капіталу, зобов'язань та активів до середини 2022 року, спостерігається поступове відновлення основних балансових показників у банківській системі, що свідчить про адаптацію сектору до складних умов і початок стабілізаційних процесів представлено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Основні показники розвитку банківської системи України впродовж 01.01.2022-01.10. 2023 рр.

Показники	01.01. 2022	01.04. 2022	01.07. 2022	01.10. 2022	01.01. 2023	01.04. 2023	01.07. 2023	01.10. 2023
1. Чисті активи, млн. грн	2053928	1970145	2042918	2167555	2351678	2427669	2562123	2562123
в т.ч активи державних банків	960073	942316	1036614	1097789	1189939	1235	1285020	1411792
1.1.кредити, надані клієнтам	1065347	1070449	1055583	1094485	1036213	1001784	983259	1001014
2. Зобов'язання, млн. грн	1798250	1762041	1812172	1956001	2135838	2178057	2294437	2336800
в т.ч. зобов'язання державних банків	847 452	859190	929428	1011504	1098811	1123323	1171211	1262493
в т.ч. 2.1. кошти суб'єктів господарювання	758434	677101	723597	791315	889526	978917	1084788	1101005
2.2. кошти фізичних осіб	726898	767878	786554	861163	933240	944563	969090	1004166
3. Капітал, млн. грн	255678	208105	230746	211554	215840	249612	267687	310824
в т.ч. капітал державних банків	112620	83 126	107186	86284	91128	112311	113809	149299

Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [3, 5]

Отже, власний капітал банківських установ за 2022 рік зменшився з 255 678 млн грн до 215 840 млн грн, проте за наступні 3 квартали помітна тенденція до його суттєвого збільшення.

Для оцінки капіталізації банківської системи України дійсно важливими є показники регулятивного капіталу та нормативи Н2 (норматив адекватності регулятивного капіталу) і Н3 (норматив адекватності основного капіталу). Ці нормативи були дотримані навіть у найкритичніші моменти, що підтверджує достатній запас капіталу для підтримання фінансової стабільності. Це є вагомим фактором стійкості банківської системи у важких економічних умовах.

Оцінка фінансової стійкості, розпочата НБУ у квітні 2023 року, охоплювала 20 банків, що володіють понад 90% активів системи. Ця оцінка включала аналіз якості активів, верифікацію вартості найбільших об'єктів застави, а також екстраполяцію результатів для розрахунку фінансових показників на наступні три роки. Такий підхід дозволяє досліджувати стійкість банків за базовим макроекономічним сценарієм, базованим на макропрогнозу, що важливо для планування та управління ризиками. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Запланована імплементація нових вимог до складу капіталу, призупинена через повномасштабне вторгнення, свідчить про прагнення НБУ повернутися до нормального регулювання та покращити стійкість банківської системи в умовах майбутніх викликів. Реалізація цих нових вимог сприятиме зміцненню банківської системи та її здатності протистояти потенційним ризикам.

Незважаючи на складні економічні умови, що супроводжували період повномасштабного вторгнення, обсяг коштів клієнтів у банківських установах демонструє зростання. До початку війни ці показники склали 726 898 млн грн та 758 434 млн грн, а станом на 1 жовтня 2023 року вони зросли до 1 004 166 млн грн та 1 101 005 млн грн відповідно. Це свідчить про збереження довіри до банківської системи і її здатність залучати та утримувати депозити. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Серед банків-лідерів з обсягом залучених коштів фізичних осіб виділяються «ПриватБанк» (приблизно 35% усіх коштів фізичних осіб) та «Ощадбанк» (приблизно 18%). У сегменті коштів суб'єктів господарювання лідирують «ПриватБанк» (приблизно 15% від загального обсягу коштів СГ) та «Укрексімбанк» (приблизно 10%). Це свідчить про провідну роль державних банків у забезпеченні фінансової стабільності країни. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Стимулювання конкуренції між банками за строкові кошти вкладників залишається пріоритетом розвитку банківської системи. Водночас, державні банки активно виконують функції соціально відповідального бізнесу, спрямованого на відновлення економіки та підтримку регіонів, які постраждали внаслідок війни, через механізми кредитування важливих галузей економіки.

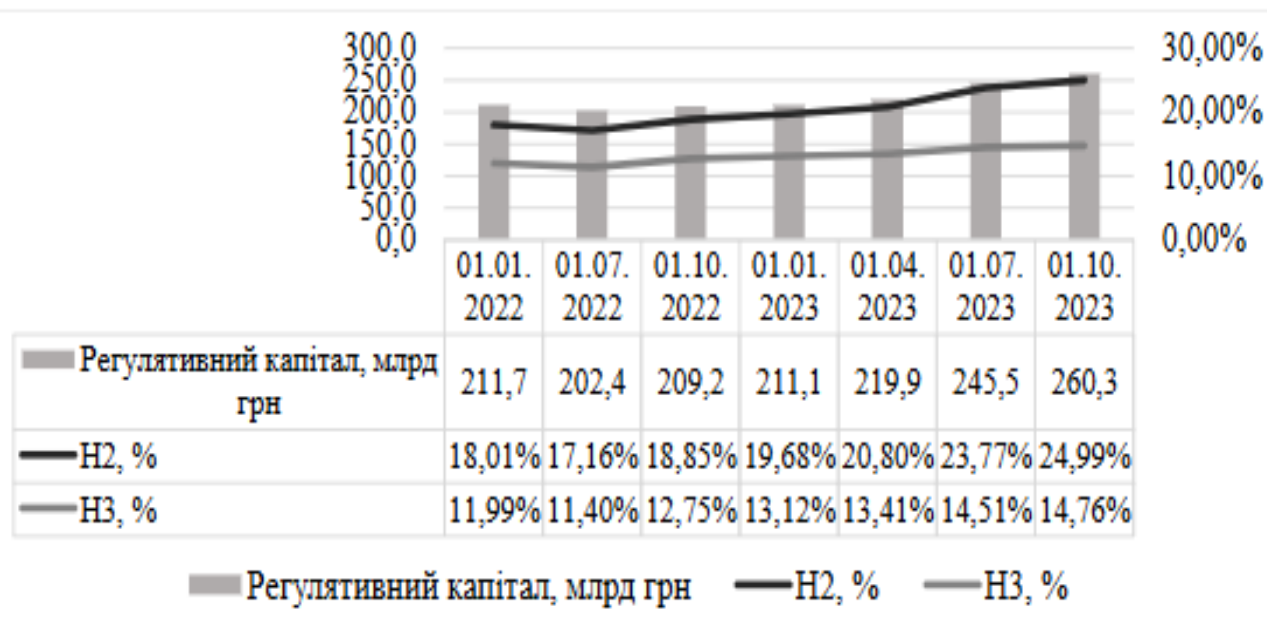

Рис. 2.1. Динаміка фінансового результату та показників ефективності банківської системи України
Джерело: [3, 5]

Політика НБУ, спрямована на підтримку макрофінансової стабільності та стимулювання конкуренції, дійсно є важливим фактором у розвитку та стійкості банківської системи. В умовах війни та економічної невизначеності така політика допомагає підтримувати довіру до банківського сектору, забезпечуючи його здатність функціонувати навіть у періоди сильного стресу.

Спрямовання уваги на регулювання капіталу, управління ризиками та стабілізацію валютного ринку є ключовими елементами цієї стратегії. НБУ продовжує здійснювати заходи з моніторингу якості активів і оцінки стійкості банків, що включає перегляд та адаптацію нормативів для забезпечення адекватності капіталу (Н2 і Н3) та контролю ліквідності.

Крім того, розвиток державних банків як соціально відповідальних установ, що підтримують економіку через кредитування важливих секторів та регіонів, підвищує стійкість економіки в цілому. Завдяки цьому фінансова система стає більш адаптивною до зовнішніх викликів та сприяє швидшому відновленню країни. Систематичне стимулювання конкуренції серед банків за строкові кошти вкладників також підвищує ефективність сектору, що забезпечує кращі умови для вкладників і сприяє зміцненню загальної фінансової стабільності.

Після початку війни банківська система України адаптувалася до складних умов, запроваджуючи різноманітні кредитні пільги для підтримки клієнтів, такі як кредитні канікули, скасування комісій за зняття готівки з кредитних карток та за обслуговування зарплатних рахунків. Важливим елементом підтримки бізнесу стало кредитування за програмою «5-7-9», частка якої у загальному кредитуванні зросла з 5% у 2020 році до понад 26% у 2023 році. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Незважаючи на загальний контроль за дотриманням нормативів кредитного ризику та лімітів валютної позиції, рівень непрацюючих кредитів (NPL) залишається значним. Станом на 01.01.2023 року частка NPL у банківській системі становила 38,12%, що є значним зростанням порівняно з 30,02% на 01.01.2022 року. ПриватБанк мав найвищий рівень NPL на рівні 69,21%, хоча це і зменшилося на 0,71% порівняно з попереднім роком. Державні банки загалом мали частку NPL у 18,91%, що також відзначило зростання на 1,09%.

З точки зору фінансової стабільності, після збиткового періоду у березні-червні 2022 року банківська система з серпня почала демонструвати позитивний результат, а до жовтня 2023 року прибуток перевищив довоєнні показники. Державні банки отримали 72,6% загального прибутку банківської системи, а ПриватБанк - 48% цього показника. Лише 6 банків залишались збитковими з сукупним збитком у 155 млн грн.

Рекордний прибуток банків був досягнутий завдяки інвестиціям короткострокових пасивів у високоліквідні активи, такі як депозитні сертифікати НБУ та державні цінні папери. Це підняло питання можливого додаткового оподаткування банків, враховуючи їхню значну прибутковість у цей складний період. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

На початку 2022 р постало питання відтоку коштів з банківських установ, тому з метою підтримки ліквідності НБУ було вчинено ряд важливих заходів, серед яких регулювання норм обов'язкового резервування, застосування бланкового рефінансування, зміна підходів до гарантування відшкодування коштів фізичних осіб Фондом гарантування вкладів фізичних осіб; та на мікрорівні: застосування коефіцієнтів покриття ліквідністю та чистого стабільного фінансування. Проте, проблема профіциту ліквідності суттєва, про це свідчать дані щодо дотримання банками коефіцієнтів покриття ліквідністю та чистого стабільного фінансування (табл 2.3). Профіцит ліквідності державних банків суттєво нижчий за середній рівень в банківській системі. Найвищий рівень коефіцієнта покриття ліквідністю у Сенс Банку (LCR_{вв} -584,4%, та LCR_{ів} 755,6%) а NSFR у Укрексімбанку -202,9%.

Таблиця 2.3

Динаміка коефіцієнта покриття ліквідністю та чистого стабільного фінансування у банківській системі України

Показники	01.01. 2022	01.07. 2022	01.10. 2022	01.01. .2023	01.04. 2023	01.07. 2023	01.10. 2023
1. LCR _{вв} середнє значення по банківській системі, %	464,06	748,56	1104,73	1516,19	1350,08	1911,46	2755,02
2. LCR _{ів} , середнє значення по банківській системі, %	381,11	911,69	620,44	868,82	911,13	1028,36	941,20
3. NSFR середнє значення по банківській системі, %	222,23	194,23	197,02	238,06	254,00	303,76	315,51

Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [3, 5]

Розвиток фінансових технологій та діджиталізація стають важливими аспектами стратегічного розвитку банківської системи України. Ініціатива НБУ зі створення мережі POWER BANKING у відповідь на енергетичні проблеми 2022 р. є одним із прикладів ефективних рішень у цьому напрямку.

Ця мережа забезпечила можливість зняття готівки у будь-якому банкоматі без комісії, що значно полегшило доступ до фінансових послуг під час кризових ситуацій. Близько 70% відділень мережі належали системно важливим банкам, включаючи ПриватБанк, Ощадбанк, Укргазбанк, Укресімбанк та інші провідні фінансові установи. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Незважаючи на виклики війни, банківська система продемонструвала здатність до адаптації та стабільного розвитку. Хоча на початку повномасштабного вторгнення спостерігалось зниження основних показників, у подальшому активи, капітал та зобов'язання почали зростати. Прибутковість системи відновилась, і рентабельність активів та капіталу показала позитивну динаміку, що свідчить про ефективне використання ресурсів.

Високі показники LCR (коефіцієнт покриття ліквідністю) та NSFR (чистий стабільний коефіцієнт фінансування) підтверджують наявність профіциту ліквідності, що є свідченням зміцнення фінансової стійкості банківської системи за останні роки. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Отже, на майбутнє особливу увагу буде приділено розвитку ринків капіталу, підтримці стабільної роботи державних банків, а також подальшій імплементації законодавства ЄС у вітчизняну практику. Це сприятиме інтеграції України у європейський фінансовий простір та забезпеченню стійкості банківської системи в умовах потенційних викликів.

2.2. Динаміка та структура кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк»

Аналіз кредитного портфеля на основі інформації про сформовані резерви та фінансовий стан позичальників є ключовим для оцінки загального рівня ризиків та стабільності банківської діяльності. Дані, що показують покриття лише 13,1% портфеля резервами, свідчать про відносно низький рівень проблемних кредитів у загальному обсязі. Це є позитивним показником, що вказує на високий рівень якості кредитного портфеля. Наявність 85,4% позичальників зі стабільним фінансовим станом і коефіцієнтом ймовірності дефолту (PD), рівним нулю, свідчить про загальну стійкість банківського сектору та про те, що більшість клієнтів здатні обслуговувати свої боргові зобов'язання.

Однак наявність проблемних кредитів у 5-му класі ризику вимагає додаткового моніторингу та контролю. Це важливо для своєчасної реакції на можливе погіршення платоспроможності та попередження втрат. Посилення контролю за позичальниками цієї категорії дозволяє банку мінімізувати потенційні ризики та формувати ефективні стратегії управління кредитним портфелем.

Детальний аналіз структури портфеля за ризикованістю, зокрема за допомогою таблиці 2.4, допоможе оцінити, які сектори або групи позичальників потребують більш ретельного управління. Це стане основою для розробки ефективних стратегій управління ризиками, спрямованих на підтримання фінансової стабільності банку та підвищення його стійкості до зовнішніх та внутрішніх викликів.

Таблиця 2.4

Якість кредитного портфелю АТ КБ «ПриватБанк», тис грн

Показники	Всього кредитів та авансів клієнтам з оцінкою очікуваних кредитних збитків протягом 12 місяців	Всього кредитів та авансів клієнтам з оцінкою очікуваних кредитних збитків протягом всього терміну дії договору	Всього знецінених кредитів та авансів клієнтам	Всього кредитів та авансів клієнтам
Кредити і дебіторська заборгованість за фін. лізингом, що управляються як окремий портфель	-	-	167931	496
Кредити юрид. особам	3127	1400	813	4161
Кредити фіз. особам – кредитні картки	32413	6654	7526	36552
Кредити фіз. особам – іпотечні кредити	1635	1528	749	2639
Кредити фіз. особам – споживчі кредити	178	111	39	252
Кредити фіз. особам – на придбання авто	3229	348	293	3491
Кредити фіз. особам- ін.	11	2	13	13
Кредити МСП	15610	4675	1026	19546
Дебіторська заборгованість за фін. лізингом- фіз. особи	20	137	5	149
Дебіторська заборгованість за фін. лізингом- юр. особи	164	150	50	268
Дебіторська заборгованість за фін. лізингом- МСП	193	340	116	517

Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	56590	15345	178561	68084
--	-------	-------	--------	-------

Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [3, 5, 10]

Як бачимо в структурі кредитного портфелю юридичних осіб частка кредитного ризику – більше 87%. Найбільша частина кредитів позичальників юридичних осіб належать до 10 класу – 86,8%, відповідно по ним і сформована найбільша частка резерву – 99,3% від об’єму кредитного портфелю. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Таблиця 2.5

**Структура кредитного портфелю юридичних осіб
АТ КБ «ПриватБанк» у розрізі класів, тис. грн., %**

Назва показника	Юридичні особи [крім банків, бюджетних установ та компаній спеціального призначення (SPE)]										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Разом
Сума кредитної заборгованості	17317058	1451010	4875072	1519320	495945	123964	12001	24977	698	170054432	195874477
Кредитний ризик	768 068	12 382	262 924	33 862	25 714	6 011	430	1 691	691	169654134	170765907
Частка кредитної заборгованості	8,8	0,7	2,5	0,8	0,3	0,1	0,0	0,0	0,0	86,8	100
Частка кредитного ризику	0,4	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	99,3	100

Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [3, 5, 10]

Аналіз концентрації клієнтського кредитного портфеля за галузями економіки та напрямками комерційної діяльності показує специфічні зміни в структурі кредитування банками, зокрема АТ КБ «ПриватБанк». Згідно зі звітністю, кредитний портфель фізичних осіб є вдвічі більшим, ніж кредитний портфель юридичних осіб, що свідчить про пріоритетність обслуговування фізичних клієнтів у структурі кредитного бізнесу. У 2022 році значне зростання кредитування було зафіксовано в галузі рослинництва, де портфель збільшився більш ніж у чотири рази. Це можна пояснити пріоритетністю сільськогосподарського сектору, який є ключовим для економіки України, особливо в умовах війни. Підприємства роздрібної та оптової торгівлі також отримали значну частину кредитів, що свідчить про підтримку сфери обігу товарів і товарообігу, які є важливими для забезпечення споживчого ринку.

Значне збільшення обсягів виданих кредитів відзначається також у таких галузях, як: інфраструктура, виробництво товарів народного споживання, устаткування і обладнання, паливно-енергетичний комплекс, автодилери та харчова промисловість. Це говорить про важливість підтримки секторів, що мають стратегічне значення для відновлення і стабілізації економіки під час та після кризи. Натомість найбільше падіння обсягу кредитного портфеля спостерігається серед підприємств, що надають послуги, що може бути пов'язано зі зниженням попиту на певні види послуг у період війни та економічної невизначеності. Це підкреслює необхідність банків у перегляді кредитної політики та концентрації на підтримці більш стабільних і стратегічних галузей. [1-6, 14-18, 22-27, 40, 45]

Таблиця 2.6 Динаміка та структура кредитного портфелю в розрізі галузей економіки АТ КБ «ПриватБанк», млн грн., %

Показники	31.12.2021		31.12.2022		Темп зростання, %
	млн грн.	%	млн грн.	%	
Кредити і дебіторська заборгованість за фін.лізингом, що управляються як окремий портфель	163513	67,4	167931	67,0	102,7
Кредити фіз.особам	61727	25,4	55103	22,0	89,3
Кредити юрид.особам та МСП, в т.ч.:	17328	7,1	27462	11,0	158,5
рослинництво	2988	1,2	12325	4,9	412,5
роздрібна торгівля	2889	1,2	3578	1,4	123,8
оптова торгівля	2377	1,0	2868	1,1	120,7
інфраструктура	1104	0,5	1206	0,5	109,2
виробн.тов.нар.спож.	800	0,3	1033	0,4	129,1
устат.і обладнання	798	0,3	883	0,4	110,7
паливно-енергет.комплекс	635	0,3	674	0,3	106,1
автодилери	522	0,2	617	0,2	118,2
харчова промисловість	462	0,2	614	0,2	132,9
послуги	1066	0,4	574	0,2	53,8
будівництво і нерухомість	764	0,3	512	0,2	67,0
інше АПК	497	0,2	425	0,2	85,5
інші	2426	1,0	2153	0,9	88,7
Всього кредитів та авансів клієнтам	242568	100	250496	100	103,3

Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [3, 5, 10]

Станом на 31 грудня 2022 року загальна сума кредитів, наданих найбільшим 10 клієнтам АТ «ПриватБанк», становила 2 240 млн грн, що на 126 млн грн більше, ніж у 2021 році, коли ця сума становила 2 114 млн грн. Це складало 3% від загальної суми кредитів, за винятком тих, що управляються як окремий портфель. Резерв під очікувані кредитні збитки для цих позичальників зменшився до 595 млн грн у 2022 році порівняно з 884 млн грн у 2021 році, що свідчить про покращення якості цих кредитів або зниження ризиків. [1-6, 14-18, 22-27, 40, 45]

Кредити були забезпечені різними формами застави. Іпотечні кредити підкріплювалися об'єктами житлової нерухомості, кредити на придбання автомобілів - відповідними транспортними засобами, а кредити малому та середньому бізнесу - комерційною нерухомістю, обладнанням та транспортом для комерційних перевезень. Фінансовий лізинг, наданий як фізичним, так і юридичним особам, забезпечувався транспортними засобами та об'єктами нерухомості. [1-6, 14-18, 22-27, 40, 45]

АТ КБ «ПриватБанк» залишався одним з найбільших банків країни з великою мережею відділень. Під час війни банк продемонстрував високий рівень стійкості та адаптивності, забезпечуючи безперебійну роботу електронних сервісів і підтримуючи функціонування банкоматів та відділень у безпечних районах. З початку війни було впроваджено низку заходів, що включали відновлення роботи відділень і адаптацію мережі банкоматів під нові умови. У березні працювало лише близько половини відділень, але вже в квітні відкрилося понад 1000 відділень по всій країні, за винятком тимчасово окупованих територій. Протягом війни в середньому щодня працювало 80% відділень від загальної кількості понад 1200.

Інкасація банку також здійснювалася у всіх можливих регіонах з оновленням маршрутів залежно від поточних умов. Це дозволило налагодити міжрегіональну інкасацію та оптимізувати місцеві операції. На деокупованих територіях банк оперативно відновлював свою роботу, як тільки це ставало безпечним та можливим. Від початку війни банк забезпечив перенесення даних у хмарний сервіс міжнародного оператора за надзвичайно стислий час, що додає впевненості в роботі банку.

АТ КБ «ПриватБанк» демонструє стабільність та ефективність своєї роботи навіть за умов енергетичної кризи та війни. Підтримка безперебійної роботи процесингу, платіжної інфраструктури (POS-термінали та банкомати) та критичних відділень у межах проєкту *power banking* дозволила банку залишатися надійною фінансовою установою для клієнтів у складний час. [1-6, 14-18, 22, 45]

Станом на кінець 2022 р. регулятивний капітал банку становив 54,5 млрд грн, що вказує на його міцну фінансову базу. Норматив адекватності регулятивного капіталу досяг рівня 23,78%, значно перевищуючи встановлений НБУ мінімум у 10%. Показники ліквідності також значно перевищують нормативи НБУ: коефіцієнт покриття ліквідністю (LCRBB) складав 311,01% за всіма валютами, а в іноземній валюті (LCRIB) - 260,14% при нормативі не менше 100%.

Кредитування фізичних та юридичних осіб залишалось ключовою складовою стратегії банку, що є важливим стимулом для економічного розвитку. Зростання кредитного портфеля було забезпечене переважно збільшенням заборгованості за кредитними картками та кредитами для сільськогосподарських підприємств і підприємств роздрібною та оптовою торгівлі. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Комерційний банк також продовжував працювати з проблемними кредитами, виокремлюючи їх у спеціальний портфель, що почалося ще з 2016 року. Важливість відновлення кредитних операцій полягає у підтримці пріоритетних галузей економіки, забезпеченні захисту прав споживачів та швидкому відновленні надання банківських послуг у повному обсязі.

Фінансова безпека та кібербезпека, також залишаються пріоритетними напрямками, що включають впровадження хмарних рішень, контроль ризиків безпеки, мінімізацію наслідків кризових ситуацій та підтримання стійкості банку. За підсумками 2022 р. чистий прибуток АТ КБ «ПриватБанку» склав 30,2 млрд грн, що на 13,8% менше, ніж у 2021 році. Однак цей результат все одно залишався максимальним у банківському секторі України, де загальний прибуток склав 24,7 млрд грн.

2.3 Аналіз умов кредитування за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» від АТ КБ «ПриватБанк» для юридичних осіб

Програма «Доступні кредити 5-7-9%» від АТ КБ «ПриватБанк» є важливим інструментом підтримки малого та середнього бізнесу в Україні, особливо у складні економічні періоди. Вона надає юридичним особам можливість залучати фінансування на вигідних умовах для розвитку та підтримки діяльності. Розглянемо основні продукти, які банк пропонує в рамках цієї програми:

1. «КУБ» під заставу – кредит для розширення бізнесу. Цей продукт орієнтований на підприємства, які прагнуть збільшити масштаби своєї діяльності, зокрема шляхом придбання додаткових активів чи реалізації нових проєктів. Наявність застави допомагає знизити ризики для банку та забезпечити доступніші умови для позичальників.

2. «Кредит на придбання основних засобів», включає сільськогосподарську техніку. Такий кредит дозволяє підприємствам оновлювати свій парк обладнання та технологій, що особливо важливо для аграрного сектору та промислових компаній. Це сприяє підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності бізнесу.

3. «Кредитна лінія» – інструмент для поповнення обігових коштів підприємства. Використовується для підтримки стабільної фінансової діяльності компанії, забезпечення безперервності операцій, покриття поточних витрат і фінансування короткострокових потреб.

4. «Агросезон» – спеціалізований кредитний продукт, що підтримує підприємства аграрного сектору, враховуючи їхні сезонні цикли. Він дозволяє фінансувати витрати, пов'язані із посівною кампанією, збором врожаю та іншими сільськогосподарськими роботами, забезпечуючи необхідну ліквідність протягом усього аграрного циклу.

5. Програма «Доступні кредити 5-7-9%» спрямована на стимулювання розвитку підприємництва через зниження вартості кредитних ресурсів. Завдяки державній підтримці, підприємці можуть отримати фінансування за ставками, нижчими за ринкові, що сприяє розвитку бізнесу, створенню робочих місць і відновленню економіки.

Таблиця 2.7

**Аналіз умов кредитування за державною програмою
«Доступні кредити 5-7-9%» для фінансування обігового капіталу від
АТ КБ «ПриватБанк»**

<i>Вид кредиту</i>	<i>«КУБ» під заставу</i>	<i>Відновлювана кредитна лінія</i>	<i>«КУБ» під заставу для агроклієнтів</i>	<i>Агросезон</i>
<i>Строк</i>	<i>36 місяців</i>		<i>До березня 2024 року</i>	
<i>Сума кредиту</i>	від 100 тис. до 4 млн грн для мікробізнесу;	від 100 тис. до 20 млн грн для мікробізнесу;	від 100 тис. до 4 млн грн для мікробізнесу;	від 1 до 50 млн грн
	від 100 тис. до 5 млн грн для малого бізнесу	від 500 тис. до 50 млн грн для малого бізнесу;	5 млн грн для малого бізнесу	
	Недоступно середньому та великому бізнесу	від 3 млн грн для середнього бізнесу	Недоступно середньому бізнесу	
<i>% ставка для позичальника</i>	9% річних			
<i>Спосіб видачі</i>	На поточний рахунок позичальника			
<i>Графік</i>	Рівними частинами щомісяця, ануїтет	Рівними частинами щомісяця для мікро- та малого бізнесу.	Погашення траншів – 90/180/270/360 днів або індивідуальний графік за погодженням із банком для середнього бізнесу.	1 грудня 2023 року – 20%, 1 лютого 2024 року – 30%,
				1 березня 2024 року – 50% або
				індивідуальний графік
<i>Забезпечення</i>	Рухоме/нерухоме майно, порука власника бізнесу		Сільгосптехніка (самохідна, причіпна, навісна) та/або транспортні засоби (легкові, комерційні), порука власника бізнесу	
<i>Комісія</i>	1–1,5% від суми кредиту			
<i>Обов'язкові умови</i>	Заборона використання кредитних коштів для погашення кредитів і процентів або іншої заборгованості за кредитними договорами, а також для виплати дивідендів та надання фінансової допомоги			
			Вимоги до земельного банку:	Вимоги до земельного банку:
			від 20 до 99,99 га для КВЕД 01.11;	від 100 га для КВЕД 01.1, 01.2, 01.3, 01.4, 01.5, 01.6
		від 100 га для КВЕД 01.1, 01.2, 01.3, 01.4, 01.5, 01.6		

Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [3, 5, 10]

Так, одним з важливих аспектів кредитної політики АТ КБ «ПриватБанк» є індивідуальний підхід до клієнтів, що дозволяє адаптувати умови кредитування під специфічні потреби бізнесу. Комерційний банк пропонує зручний графік погашення

кредиту, який може бути складений рівними частинами (ануїтетний платіж) або адаптований до особливостей діяльності позичальника. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Таблиця 2.8

**Аналіз умов кредитування за державною програмою
«Доступні кредити 5-7-9%» фінансування інвестиційних потреб від
АТ КБ «ПриватБанк»**

Вид кредиту	«КУБ» під заставу	Невідновлювана кредитна лінія	Кредит на придбання основних засобів (зокрема й сільгосптехніки)
Строк	36 місяців		36 місяців для мікро- та малого бізнесу, сільгосптоваровиробників; 60 місяців для середнього/великого бізнесу
Сума кредиту	від 100 тис. до 4 млн грн для мікробізнесу;	від 3 млн грн для середнього бізнесу	від 100 тис. грн
	від 100 тис. до 5 млн грн для малого бізнесу	Недоступно мікро- та малому бізнесу	
	Недоступно середньому та великому бізнесу		
% ставка для позичальника	7% річних із можливістю зниження до 5% за умови створення нових робочих місць	9% річних із можливістю зниження до 7% за умови створення нових робочих місць	7% річних для мікро- та малого бізнесу з можливістю зниження до 5% за умови створення нових робочих місць;
			9% річних для середнього та великого бізнесу з можливістю зниження до 7% за умови створення нових робочих місць
Спосіб видачі	На рахунок постачальника	На рахунок позичальника/постачальника	На рахунок постачальника
Графік	Рівними частинами щомісяця, ануїтет	Рівними частинами щомісяця або індивідуальний графік за погодженням із банком	Ануїтет, рівними частинами.
			Для середнього та великого бізнесу – індивідуальний графік.
Забезпечення	Рухоме/нерухоме майно, порука власника бізнесу		Майно, що купується, порука власника
Комісія	1–1,5% від суми кредиту		
Обов'язкові умови	Заборона використання кредитних коштів для погашення кредитів і процентів або іншої заборгованості за кредитними договорами, а також для виплати дивідендів та надання фінансової допомоги		

Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [3, 5, 10]

Наприклад, для підприємств агробізнесу комерційний банк розробляє спеціальні графіки погашення, що враховують сезонність сільськогосподарських робіт і дохідність аграрного циклу.

Це дозволяє позичальникам сплачувати більші суми після завершення сезонів, коли надходять основні доходи, та знижує навантаження на підприємство в періоди низької ліквідності. Такий підхід сприяє підвищенню фінансової стійкості клієнтів та їх здатності ефективно обслуговувати заборгованість, що, у свою чергу, позитивно впливає на загальний стан банківського кредитного портфеля та розвиток підприємництва в країні.

Програма «Доступні кредити 5-7-9%» є важливим механізмом державної підтримки, що допомагає малим та середнім підприємствам залучати доступне фінансування для розвитку та забезпечення стабільності в умовах складної економічної ситуації. Основна перевага цієї програми полягає у можливості здешевлення вартості кредиту за рахунок державної субсидії, а також потенційному зниженні відсоткової ставки за умови створення нових робочих місць.

Програма передбачає два основні напрями фінансування:

1. Фінансування обігового капіталу. Це кредитування спрямоване на поповнення обігових коштів, які використовуються для придбання сировини, матеріалів та покриття інших операційних витрат підприємства. Цей тип фінансування є важливим для підтримки ліквідності бізнесу та забезпечення безперервності господарської діяльності, що допомагає підприємствам адаптуватися до нестабільних умов ринку, що представлено у таблицях 2.8 та 2.9.

2. Інвестування в розвиток підприємства. Цей напрямок передбачає надання фінансування для інвестиційних потреб бізнесу, таких як придбання основних засобів, розширення виробничих потужностей, модернізація обладнання або інші довгострокові проекти, що сприяють зростанню компанії., дивитись табл. 2.8 та 2.9.

Варто зазначити, що в умовах державної програми кількість наданих кредитів значно зросла. За останній тиждень квітня підприємцям було видано 899 кредитів на суму 3 млрд грн, що є суттєвим збільшенням у порівнянні з 1,5 млрд грн, виданими за тиждень до повномасштабного вторгнення. Загальний обсяг кредитів, наданих у межах програми 5-7-9%, досяг 193,7 млрд грн., представлено (табл. 2.8 та 2.9).

Таблиця 2.9

Частка виданих кредитів АТ «ПриватБанк» за державною програмою «5-7-9%» станом на 01.05.2023 року

Банки	Кількість банків	видано тис.шт кредитів	%	видано млрд грн кредитів	%
ТОП 10-банків, в т.ч.	10	55,8	91,9	167,4	86,4
АТ «ПриватБанк» в т.ч.	1	26,6	43,8	35,9	18,5
агросектору				9,3	31,9
іншим галузям				26,6	68,1
інші	9	29,2	48,1	131,5	67,9
інші популярні банки	35	4,9	8,1	26,35	13,6
Разом	45	60,7	100	193,8	100

Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [3, 5, 10]

АТ КБ «ПриватБанк» відіграє провідну роль у підтримці агробізнесу України в рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9%». З моменту початку повномасштабного вторгнення і до 1 травня 2023 року агропідприємства отримали пільгові кредити на суму 29,1 млрд грн, з яких значну частину було видано саме через «ПриватБанк». Банк надав кредити на загальну суму 35,9 млрд грн за 26,6 тис. кредитними договорами, причому 9,3 млрд грн було спрямовано саме на агропідприємства, що становить 31,9% від загальної суми кредитів, наданих сільгоспвиробникам. Це свідчить про спеціалізацію банку на підтримці агробізнесу, особливо у складні воєнні роки, коли цей сектор відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни. Основні кредитні продукти банку для аграріїв включають пропозиції «КУБ» для розширення бізнесу та «Агросезон» для фінансування сезонних витрат, пов'язаних із сільськогосподарською діяльністю.

АТ КБ «ПриватБанк» має важливу роль у регіонах з активним сільським господарством, таких як Київська, Кіровоградська, Вінницька, Дніпропетровська та Одеська області. Особливо примітним є те, що банк активно підтримує підприємства з деокупованих територій, таких як Харківська, Сумська та Полтавська області, допомагаючи їм відновити діяльність після бойових дій. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Стратегічні цілі банківського сектору розвитку кредитного ринку та підтримка економічного зростання України в умовах післявоєнного відновлення

Банківське кредитування дійсно відіграє критично важливу роль у забезпеченні сталого економічного розвитку та фінансової стабільності України, особливо у контексті війни та подальшого відновлення. Повномасштабне вторгнення Росії у 2022 році спричинило значну економічну кризу, яка мала негативний вплив на доступ до кредитних ресурсів. Це призвело до нерівномірного розподілу фінансування, що ускладнює відновлення діяльності багатьох підприємств. Рада з фінансової стабільності України визначила стратегію для подолання цих труднощів та відновлення розвитку кредитного ринку. Її підхід включає цілісне бачення ключових засад розвитку кредитування, адаптоване до змін як у банківському секторі, так і серед небанківських фінансових установ. Це дозволить стимулювати стійкий розвиток економіки та допоможе у відновленні її основних секторів після війни. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Стратегічна важливість кредитування полягає в його ролі як механізму підтримки реального сектору економіки. Завдяки кредитам підприємства можуть розвивати свою діяльність, впроваджувати інновації, підтримувати виробництво та створювати робочі місця. Посилення доступу до кредитних ресурсів допоможе залучити більше інвестицій, що сприятиме відбудові інфраструктури, розвитку підприємництва та поверненню кваліфікованих працівників до України. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Крім того, кредитування має важливе значення для підтримки військово-промислового комплексу країни, що забезпечує обороноздатність і підготовку до повоєнного відновлення. Відновлення кредитного ринку є також важливим кроком для стимулювання економічної активності в різних секторах, зокрема у малому та

середньому бізнесі, що є основою для довгострокової економічної стабільності та процвітання країни.

Станом на 1 червня 2024 року в Україні спостерігається стабілізація макрофінансових умов, що є важливою передумовою для відновлення економіки та підвищення довіри бізнесу та населення. Облікова ставка Національного банку становить 13,5%, повертаючись до рівня кінця 2019 року, що свідчить про покращення ситуації на фінансовому ринку та контрольовану монетарну політику. Споживча інфляція у квітні 2024 року була на рівні 3,2% у річному обчисленні, що відповідає показникам січня 2020 року. Це вказує на успішне стримування інфляційних процесів і підтримання цінової стабільності.

Міжнародні резерви України перевищують необхідний рівень за компонентним критерієм МВФ, що сприяє стабільності на валютному ринку. Це створює передумови для прогнозованої ситуації у зовнішньоекономічних відносинах та зміцнення національної валюти. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

З середини 2023 року кредитний портфель українських банків почав зростати як у сегменті бізнес-кредитування, так і в сегменті кредитування фізичних осіб. Це є позитивним сигналом для економіки, адже збільшення обсягів кредитування свідчить про відновлення попиту на фінансування з боку бізнесу та споживачів. Обсяг чистих гривневих кредитів суб'єктам господарювання повернувся до рівня грудня 2021 року, що підкреслює відновлення активності на кредитному ринку. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Середньозважені ставки за кредитами бізнесу знизились до 16,7%, що є рівнем грудня 2019 року, вказуючи на покращення умов кредитування. Банки з іноземним капіталом пропонують ще нижчі ставки, на рівні 14,5%, що створює конкурентні умови для залучення підприємств до кредитування.

Очікується, що в наступні 6–12 місяців банки та бізнес побачать подальшу активізацію кредитування, що сприятиме зростанню економічної діяльності, створенню нових робочих місць та загальному зміцненню економіки.

Попит на кредитні ресурси в Україні залишається нижчим за довоєнний рівень через вплив війни, зокрема через руйнування енергетичної інфраструктури, що створює ризик подальшого зниження активності на ринку кредитування. Для стимулювання економіки та підтримки процесу відновлення енергетичної

інфраструктури, а також для посилення обороноздатності країни, розроблено стратегію, яка передбачає комплекс заходів.

Метою цієї Стратегії є забезпечення доступу до фінансових ресурсів, щоб відновити критичну інфраструктуру та сприяти зростанню попиту на кредитування. Це має підтримати розвиток економічних процесів та активізацію позитивних трендів на фінансовому ринку.

Для успішної реалізації Стратегії необхідні наступні кроки:

З боку Національного банку України:

1. Підтримка макрофінансової стабільності для збереження довіри до банківської системи та стабільності національної валюти.

2. Збалансування регуляторних вимог, що дозволить підтримати фінансову стабільність і одночасно сприяти розвитку кредитування з урахуванням європейських стандартів:

впровадження нових вимог до капіталу банків з урахуванням поточного стану банківського сектору, щоб зберегти його здатність до кредитування.

адаптація механізмів оцінки кредитних ризиків** (зокрема для проектного фінансування), що дозволить збільшити обсяги кредитування важливих галузей навіть в умовах воєнного стану. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

З боку Міністерства фінансів України:

1. Сприяння збільшенню ризик-апетиту державних банків для кредитування перспективних та економічно обґрунтованих проектів у пріоритетних галузях. Це може включати державні гарантії та підтримку інвестиційних проектів у таких галузях, як енергетика, транспорт, інфраструктура та оборонна промисловість.

2. Загалом, виконання цих кроків сприятиме стимулюванню попиту на кредити, забезпечить фінансову підтримку відновлення економіки та енергетичної інфраструктури, а також підвищить обороноздатність країни. Це стане основою для відновлення економічної стабільності та створення умов для зростання в поствоєнний період.

Для досягнення стратегічних цілей розвитку банківської системи та економіки України, визначено наступні ключові напрямки (табл. 3.1):

Стратегічні цілі банківського сектору розвитку кредитного ринку та підтримка економічного зростання України в умовах післявоєнного відновлення

ЦІЛІ РОЗВИТКУ	ЗАХОДИ ВПРОВАДЖЕННЯ
Кредитування перемоги	Підтримка кредитування військово-промислового комплексу (ВПК) є стратегічно важливою для забезпечення обороноздатності країни. Це включає фінансування оборонних підприємств для інвестицій у нові технології та розширення виробництва, що зміцнює економічну стійкість і знижує вразливість перед зовнішніми загрозами, такими як агресія з боку росії.
Зменшення кредитних ризиків	Покращення доступу учасників фінансового ринку до інформації з державних електронних ресурсів та вдосконалення функцій Кредитного реєстру НБУ. Це передбачає запровадження додаткових вимог до оцінювання кредитоспроможності споживачів.
Підвищення якості кредитного портфеля	Впровадження заходів для скорочення частки непрацюючих кредитів (NPL) у банківських портфелях, що допоможе стабілізувати банківську систему і підвищити її надійність.
Екологічна відповідальність	Розробка регуляторних підходів для впровадження “зеленого” фінансування відповідно до міжнародних стандартів, що сприятиме сталому розвитку. Популяризація екологічної свідомості та соціальної відповідальності в фінансовому секторі. При цьому, для фінансування ВПК та енергетичного комплексу мають бути враховані адекватні виключення з практик сталого фінансування.
Розвиток інфраструктури для малого середнього бізнесу	Розширення інструментів фінансування через торговий факторинг і фінансовий лізинг, а також розвиток продуктів фінансування ланцюгів поставок. Поширення кредитної інформації про МСБ через бюро кредитних історій знизить кредитні ризики для банків і підвищить доступність фінансування.
Фінансова відповідальність	Підвищення фінансової грамотності та обізнаності серед населення і підприємців для забезпечення відповідального користування фінансовими послугами. Це допоможе зменшити ризики неплатежів і підвищити рівень обізнаності про управління фінансами.
Інновації в фінансових послугах	Впровадження сучасних технологій для покращення доступу до фінансових послуг і підвищення ефективності обслуговування клієнтів. Сюди входить підвищення прозорості інформації та впровадження технологічних рішень для полегшення обміну даними, що покращить якість та швидкість фінансових операцій.

Джерело: складено автором на основі досліджених літературних джерел [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Отже, представлені стратегічні цілі табл. 3.1 спрямовані на зміцнення банківського сектору, розвиток кредитного ринку та підтримку економічного зростання України в умовах післявоєнного відновлення.

3.2. Макроекономічна стабільність та міжнародна підтримка як фундамент майбутньої стабільності України

Міжнародна фінансова підтримка відіграє важливу роль у забезпеченні макроекономічної стабільності України, особливо в умовах війни. Принципова домовленість країн G7 щодо пакету допомоги в обсязі близько 50 млрд доларів за рахунок прибутків від знерухомлених суверенних російських активів стане важливим кроком у цьому напрямку. Крім того, послідовний прогрес у проведенні запланованих реформ сприяє своєчасному надходженню фінансування від ЄС, МВФ та інших міжнародних кредиторів, що забезпечує контрольованість макроекономічних ризиків та стабільність економіки.

Національний банк України завдяки надходженням від міжнародних партнерів та власній монетарній політиці зберіг стабільність валютного ринку та контроль за інфляцією. Це дало змогу поступово знизити процентні ставки в економіці, що створило сприятливі умови для підприємництва та населення.

Економіка України показала значну стійкість до воєнних шоків, хоча певні ризики залишаються високими. Посилення інтенсивності бойових дій, руйнування енергетичної інфраструктури та дефіцит кваліфікованого персоналу негативно впливають на бізнес-очікування, спонукаючи підприємства відкладати розширення виробництва та інвестиції. Через це попит на кредити з боку бізнесу залишається помірним. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

З іншого боку, зростання доходів населення підтримує споживчі настрої та сприяє зростанню попиту на роздрібні кредити. Це, у поєднанні зі сповільненням інфляції, сприяло подальшому зниженню процентних ставок, що позитивно вплинуло на економічну активність.

Банки у цей період змогли утримати високі показники ліквідності завдяки зростанню обсягів коштів на гривневих рахунках клієнтів. Ці кошти значною мірою інвестуються у високоякісні ліквідні активи, які складають майже половину чистих активів фінансових установ. Коефіцієнт LCR (показник покриття ліквідністю) в усіх валютах у середньому майже вчетверо перевищує мінімальні вимоги, що вказує на стабільність банківського сектора.

Отже, хоча ризики для економіки та бізнесу залишаються високими через війну та пов'язані проблеми, комплексна міжнародна підтримка, поступові реформи та монетарна політика Національного банку забезпечують фінансову стійкість та створюють основу для відновлення і розвитку країни.

У відповідь на макроекономічні та безпекові виклики, що виникли через війну, Україна вживає комплексних заходів для розвитку кредитування та забезпечення його ефективного регулювання. Це необхідно для створення умов, що сприяють стабільному економічному розвитку та відновленню післявоєнної економіки. [1-6, 14-18, 22, 40, 45]

Комплекс заходів для розвитку кредитування та забезпечення його ефективного регулювання:

Створення умов для розвитку кредитування це необхідність калібрування ефективності регулювання кредитних відносин та спрощення процедур є важливою для зменшення юридичних ризиків та підвищення довіри між кредиторами та позичальниками. Це включає балансування регуляторних вимог з урахуванням європейських стандартів, підтримку фінансової стабільності та стимулювання кредитування.

1. Прозорість та обмін інформацією.

Розроблення пропозицій щодо розвитку технологічної моделі інформаційної взаємодії між фінансовими установами та держателями державних реєстрів;

Розширення наборів інформації, яка доступна для учасників фінансового ринку засобами інформаційного обміну з держателями державних реєстрів, у технологічних спосіб (за умови реалізації технологічної моделі інформаційної взаємодії);

Розроблення пропозицій законодавчих змін для розширення наборів даних, доступних для банків та інших учасників фінансового ринку з державних електронних інформаційних ресурсів; [1-6, 12-18, 22-27, 40, 45]

Забезпечення функціонування бази даних щодо цін на нерухомість з детальними метаданими, включаючи структурні параметри первинного та вторинного ринку; та індексів цін на житлову та комерційну нерухомість.

2. Розширення функціональності Кредитного реєстру Національного банку:

Зменшення порогу суми боргу для звітності до Кредитного реєстру Національного банку;

Розповсюдження застосування Кредитного реєстру Національного банку на НФУ;

Посилення контролю за якістю інформації, що надається та отримується із Кредитного реєстру Національного банку;

Забезпечення наявності в Кредитному реєстрі Національного банку інформації відповідно до МСФЗ;

Виявлення потреби учасників ринку стосовно розширення функціональності Кредитного реєстру Національного банку;

3. Посилення ролі БКІ через створення сервісів із доданою цінністю:

Розширення практики використання інформації від бюро кредитних історій;

Стимулювання БКІ створювати більш технологічні продукти та продукти з додатковою цінністю;

Посилення покриття інформацією МСБ сектору.

4. Забезпечення прав кредиторів та споживачів фінансових послуг.

Забезпечення прав кредиторів та споживачів під час кредитування

Підготовка законодавчих пропозицій щодо мінімізації;

юридичних ризиків під час кредитування, зменшення строків стягнення заборгованості;

Підготовка законодавчих пропозицій щодо врівноваження тимчасових мораторіїв для кредиторів;

Підготовка законодавчих пропозицій щодо розширення інструментів повернення заборгованості за кредитами;

Запровадження спрощеного механізму вирішення спорів між учасниками фінансового ринку та споживачами;

5. Підвищення рівня фінансової грамотності населення, підприємців.

Забезпечення оновлення рамок фінансових компетентностей населення та підприємців (у частині розвитку кредитування);

Розроблення освітніх продуктів для поглиблення знань і розвитку навичок населення та підприємців у сфері кредитування;

Забезпечення охоплення просвітницькими заходами у сфері кредитування різних цільових груп (насамперед найбільш уразливих груп – ВПО, населення деокупованих територій);

Розроблення та реалізація освітніх програми для фізичних осіб щодо врегулювання кредитної заборгованості.

6. Зменшення рівня непрацюючих кредитів. Посилення та відновлення вимог до оцінки кредитного ризику та оприлюднення даних банками.

Удосконалення визначення NPL відповідно до європейського законодавства: розмежування категорій непрацюючого та дефолтного активу, поширення терміну “непрацюючий” на активи, що не мають статусу дефолтних, але є знеціненими;

Відновлення вимоги до оновлення та подання банками планів та стратегій роботи із NPL і надання рекомендацій за результатами їх аналізу.

7. Удосконалення законодавства, що впливає на врегулювання NPL. Удосконалити Кодекс України з процедур банкрутства.

Підготовка законодавчих пропозицій щодо вдосконалення процедури вибору арбітражного керуючого та нагляду за його діяльністю;

Підготовка законодавчих пропозицій щодо вдосконалення процедури проведення аукціонів із продажу майна банкрута;

Імплементация вимог Директиви ЄС 2019-2023 щодо превентивної реструктуризації в Кодекс України з процедур банкрутства;

Підготовка законодавчих пропозицій щодо вдосконалення процедури та доступу до процедур банкрутства і реструктуризації для фізичних осіб, для мікро- та малих підприємств;

Запровадження запобіжників у Кодексі України з процедур банкрутства з метою унеможливити шахрайські дії учасників та обмежити вплив пов'язаних осіб боржника на процедури банкрутства.

8. Удосконалити законодавче регулювання фінансової реструктуризації та списання (податкові аспекти, правила прощення та списання)

Підготовка законодавчих пропозицій щодо доповнень до Закону України «Про фінансову реструктуризацію»; критеріями та правилами використання часткового списання і прощення боргу;

Підготовка законодавчих пропозицій щодо вдосконалення податкового законодавства, що впливає на реструктуризацію кредитів та списання і прощення заборгованості;

Підготовка законодавчих пропозицій щодо змін законодавства та НПА НБУ для розширення критеріїв списання заборгованості (для NPL унаслідок війни, руйнувань та окупації);

9. Удосконалити регулювання щодо стягнення боргу та забезпечення.

Підготовка пропозицій для вдосконалення законодавства щодо стягнення заборгованості з метою мінімізації можливостей для затягування процедури;

Актуалізація оцінки доцільності збереження зміни умов мораторіїв на стягнення, що введені в період війни;

Підготовка пропозицій щодо врегулювання боргів із врахуванням ризиків, пов'язаних із місцезнаходження заставного майна (зокрема – окуповані території території активних бойових дій відповідно до Переліку).

10. Розвиток ринку NPL. Створити стимули для розвитку інфраструктури ринку NPL.

Затвердження Концепції створення компаній з управління проблемними активами та підготовка пропозицій щодо її практичної реалізації;

Підготовка пропозицій для вдосконалення обміну інформацією щодо продажу NPL та правил доступу до такої інформації;

Проведення дослідження цифрових торговельних майданчиків із метою вдосконалення наявних платформ для торгівлі непрацюючими кредитами, зокрема Prozorro.Sales.

11. Оцінка забезпечення. Вдосконалення оціночної діяльності.

Впровадження світових практик оцінки заставних активів та розробка загальносистемних джерел для порівняльного аналізу вартості активів.

Підтримка змін законодавства України стосовно вдосконалення оціночної діяльності та впровадження найкращого світового досвіду щодо оцінки;

Доповнення процедур оцінки банками кредитного ризику вимогами щодо врахування застави відповідно до змін до законодавства України (за потреби);

Підготовка законодавчих пропозицій щодо оптимізації процедур установлення спеціальних вимог щодо оцінки вилучених активів;

Розроблення пропозицій щодо створення загальносистемних джерел для порівняльного аналізу оцінки вартості;

Унесення змін до НПА за потреби імплементації нових вимог законодавства України. Ці заходи сприятимуть стабілізації кредитного ринку, підвищенню прозорості та ефективності фінансових операцій, забезпечуючи базу для подальшого економічного відновлення та розвитку України. комплексних заходів для розвитку кредитування та забезпечення його ефективного регулювання.

3.3. Реалізація заходів запроваджених НБУ у своїй Стратегії розвитку кредитної діяльності : Фокус 1 та Фокус 2

Розвиток кредитної діяльності та кредитної діяльності банківських установ України в умовах воєнного стану є важливим завданням для підтримки стійкості економіки України та її пріоритетних галузей. Досвід країн, що пережили воєнні конфлікти та відновлювалися після них, підкреслює необхідність державної політики, спрямованої на підтримку ключових секторів, таких як оборонно-промисловий комплекс, критична енергетична інфраструктура, переробна промисловість, сільське господарство, а також бізнеси, що функціонують у зонах стійкості. Так, Національний банк України у своїй Стратегії щодо розвитку кредитного сектору запропонував Фокуси 1 та Фокус 2 з метою підтримки та стимулювання розвитку кредитного ринку та підтримка пріоритетних галузей до повоєнного відновлення галузей.

Фокус 1: Заходи для активізації кредитної підтримки:

1. Державні та міжнародні гарантії: ці інструменти допомагають зменшити кредитні ризики для банків, стимулюючи їх до надання кредитів пріоритетним галузям.

2. Страхування воєнно-політичних ризиків: поліси страхування захищають кредиторів та інвесторів від ризиків, пов'язаних із воєнною ситуацією, що підвищує довіру до кредитування.

3. Програми часткової компенсації відсоткових ставок: Субсидіювання допомагає знизити вартість кредитів для підприємств, що стимулює їх до активного залучення фінансування.

4. *Проектне фінансування та державні фінансові інститути: підтримка реалізації великих проєктів через спеціалізовані інститути дає змогу залучати більше ресурсів та знижувати ризики для банків.*

Фокус 2: Розвиток законодавчої бази:

1. *Збалансування регуляторних вимог. Удосконалення регулювання для одночасного збереження фінансової стабільності та підтримки кредитування відповідно до європейських стандартів.*

2. *Впровадження вимог до капіталу. Введення нових норм капіталу з урахуванням поточного стану банківського сектору та забезпечення переходу на них у визначені строки, щоб не обмежити здатність банків до кредитування.*

3. *Адаптація механізмів оцінки кредитних ризиків**:* Зміни в оцінці ризиків, особливо у проєктному фінансуванні, з метою розширення можливостей для кредитування під час війни.

4. *Консорціуме кредитування. Сприяння реалізації спільного фінансування проєктів за участю декількох банків дозволяє знизити індивідуальні ризики та збільшити доступність великих кредитів для підприємств.*

Ці заходи допоможуть стимулювати розвиток кредитного ринку, підтримуючи пріоритетні галузі, що сприятиме економічній стабільності та підготовці до повоєнного відновлення України.

З метою активізації кредитної підтримки та залучення інвестицій у відновлення економіки України в умовах воєнного стану, запропоновано низку стратегічних заходів:

1. Міжнародні гарантії та інвестиції:

- Розроблення механізму спрямування гарантій в межах ініціативи Ukraine Facility (Pillar II) для підтримки ключових економічних секторів.

- Розширення участі іноземних фінансових установ у частковому покритті ризиків для більшої кількості українських банків і проєктів, включаючи ініціативи з відновлення бізнесу на деокупованих територіях та у регіонах стійкості.

- Встановлення перехідного періоду для виключення стандартів ESG для оборонно-промислового комплексу (ОПК) та енергетичного сектору, що дозволить банкам та інвесторам адаптуватися під час воєнного стану.

- Стимулювання участі іноземних фінансових установ у підтримці малого та середнього підприємництва (МСП) та виробників товарів подвійного призначення.

- Страхування воєнних ризиків та захист критичної інфраструктури для забезпечення стабільності інвестицій та кредитування.

2. Оборонно-промисловий комплекс (ОПК):

- Запровадження спеціальних процедур фінансового моніторингу та валютного контролю для підприємств, що мають критичне значення для оборонного сектору. Це забезпечить прозорість фінансових операцій та сприятиме довірі з боку кредиторів.

- Державна програма субсидіювання кредитів, факторингу та лізингу для підприємств оборонного комплексу, що полегшить доступ до фінансування на вигідних умовах.

- Укладення довгострокових договорів (мінімум на три роки) з вітчизняними виробниками, що забезпечують задоволення оборонних потреб. Це дозволить банкам оцінювати майбутні грошові потоки та полегшить процес надання кредитів, включаючи можливість відступлення прав вимоги без згоди боржника.

- Надання державних гарантій на суму 30 млрд грн для фінансування програм, що сприяють підвищенню обороноздатності та безпеки держави. Це зміцнить позиції підприємств, залучених до оборонного виробництва, і дозволить їм залучати додаткове фінансування.

Ці заходи спрямовані на створення умов для стабільного розвитку пріоритетних галузей економіки та забезпечення їх фінансовою підтримкою в умовах війни. Вони також сприятимуть залученню міжнародних інвестицій та гарантій, підвищуючи стійкість українського банківського та фінансового сектору.

Наступний дослідимо Фокус 2. Розвиток законодавчої бази для стимулювання кредитування.

Розвиток законодавчої бази для стимулювання кредитування є ключовим напрямом для забезпечення сталого зростання фінансового сектору України. З метою зменшення залежності від прямих інструментів державної політики та посилення ролі ринкових механізмів, необхідно реалізувати низку важливих заходів.

Основні заходи:

1. Розвиток сталого фінансування. Створення умов для впровадження принципів сталого фінансування відповідно до міжнародних стандартів та найкращих

практик. Це сприятиме розвитку екологічно відповідальних і соціально значущих проектів.

2. Розвиток іпотечного кредитування.

- Підготовка законодавчих пропозицій, які забезпечать ефективне задоволення вимог кредиторів за рахунок іпотеки. Це дозволить банкам і фінансовим установам забезпечувати надійніші механізми захисту своїх інтересів у разі неповернення кредитів.

- Підвищення прозорості інформації на ринку нерухомості через створення та впровадження баз даних, що містять актуальні дані про ціни та інші параметри об'єктів нерухомості.

3. Розвиток факторингу. Розробка нового законодавства про факторинг з урахуванням модельного закону УНІДРУА. Це дозволить розширити інструментарій фінансування, особливо для малого та середнього бізнесу, через підвищення ліквідності оборотних коштів.

4. Розвиток фінансового лізингу. Запровадження ризик-орієнтованого регулювання для фінансових компаній, які мають право надавати послуги фінансового лізингу. Це сприятиме залученню додаткових інвестицій та підвищенню доступності фінансування для підприємств.

5. Сек'юритизація фінансових активів. Оновлення законодавства щодо сек'юритизації та облігацій з покриттям, що допоможе фінансовим установам ефективніше управляти активами та залучати додатковий капітал. Це забезпечить підвищення ліквідності фінансового сектору та розвиток ринку капіталу.

6. Створення умов для розвитку кредитування. Попри складні макроекономічні та безпекові умови, існує постійна потреба у вдосконаленні регулювання кредитних відносин та спрощенні процедур. Це включає:

- Калібрування регуляторних вимог для забезпечення захисту інтересів кредиторів і позичальників.

- Спрощення процедур для полегшення доступу до кредитів, що допоможе зробити кредитування доступнішим для різних категорій економічних агентів.

Ці заходи спрямовані на забезпечення гармонійного розвитку кредитного ринку України, зміцнення фінансової стабільності та підтримку економічного зростання в умовах воєнного стану та майбутнього відновлення країни.

Розширення прозорості та обміну інформацією, а також вдосконалення законодавчої бази для стимулювання кредитування та захисту прав кредиторів і споживачів є ключовими напрямками розвитку фінансового сектора України. Нижче наведено основні заходи для досягнення цих цілей:

Прозорість та обмін інформацією:

1. Доступ до державних електронних ресурсів:

- Розробка технологічної моделі для інформаційної взаємодії між фінансовими установами та держателями державних реєстрів.
- Розширення наборів даних, доступних для банків та інших фінансових учасників, з державних реєстрів у технологічний спосіб.
- Підготовка законодавчих змін для збільшення обсягу доступної інформації для фінансових установ.
- Забезпечення функціонування баз даних цін на нерухомість з метаданими та індексами цін на первинний і вторинний ринок.

2. Кредитний реєстр Національного банку:

- Зниження порогу суми боргу для звітності та розширення його функціональності.
- Забезпечення відповідності інформації в Кредитному реєстрі стандартам МСФЗ.
- Посилення контролю за якістю даних, що надаються і отримуються, та аналіз потреб ринку щодо подальшого розвитку функціоналу реєстру.

Захист прав кредиторів і споживачів:

1. Підготовка законодавчих пропозицій** для мінімізації юридичних ризиків під час кредитування і скорочення строків стягнення заборгованості.
2. Розширення інструментів повернення заборгованості** та забезпечення врівноваженості мораторіїв для захисту інтересів кредиторів.
3. Запровадження механізму вирішення спорів між фінансовими установами та споживачами для спрощення процедури.
4. Підвищення фінансової грамотності:
 - Оновлення рамок фінансових компетентностей та розробка освітніх програм для населення та підприємців.

- Просвітницькі заходи, особливо для вразливих груп, включаючи внутрішньо переміщених осіб та жителів деокупованих територій.

Зменшення рівня непрацюючих кредитів (NPL):

1. Вдосконалення визначення NPL згідно з європейським законодавством та відновлення планів банків з роботи з NPL.

2. Удосконалення законодавства про фінансову реструктуризацію, включаючи податкові аспекти та списання боргу.

3. Зміцнення законодавства щодо стягнення боргу** для зменшення можливостей затягування процедур.

4. Оцінка забезпечення:

- Підтримка змін у законодавстві щодо оціночної діяльності з урахуванням міжнародних практик.

- Розробка джерел для порівняльного аналізу вартості активів.

Отже, банківське кредитування відіграє ключову роль у забезпеченні сталого економічного розвитку, фінансової стабільності та зміцненні економічного потенціалу України, особливо в умовах війни та під час повоєнного відновлення. Це важливий механізм підтримки реального сектору економіки, стимулювання підприємницької активності та розвитку інновацій. Рада з фінансової стабільності підкреслює, що доступ до кредитування в Україні залишається обмеженим та нерівномірним через наслідки економічної та фінансової кризи, викликані повномасштабною війною, яку розпочала росія в 2022 році. Труднощі, з якими стикаються підприємства та населення при доступі до фінансування, є результатом економічної нестабільності, руйнування інфраструктури та підвищення ризиків для фінансових установ. Відновлення кредитного ринку та забезпечення рівного доступу до фінансування вимагають зусиль з боку уряду, регуляторів та міжнародних партнерів для впровадження нових механізмів підтримки.

Отже, такі заходи повинні включати стимулювання банків до розширення кредитування, впровадження державних програм підтримки бізнесу, особливо в пріоритетних секторах, та створення умов для відновлення довіри до банківської системи. Лише через комплексний підхід можна досягти макрофінансової стабільності, яка є важливою передумовою для економічного зростання і подальшої відбудови країни.

Отже, банківське кредитування відіграє ключову роль у забезпеченні сталого економічного розвитку, фінансової стабільності та зміцненні економічного потенціалу України, особливо в умовах війни та під час повоєнного відновлення. Це важливий механізм підтримки реального сектору економіки, стимулювання підприємницької активності та розвитку інновацій. Рада з фінансової стабільності підкреслює, що доступ до кредитування в Україні залишається обмеженим та нерівномірним через наслідки економічної та фінансової кризи, викликані повномасштабною війною, яку розпочала росія в 2022 році. Труднощі, з якими стикаються підприємства та населення при доступі до фінансування, є результатом економічної нестабільності, руйнування інфраструктури та підвищення ризиків для фінансових установ. Відновлення кредитного ринку та забезпечення рівного доступу до фінансування вимагають зусиль з боку уряду, регуляторів та міжнародних партнерів для впровадження нових механізмів підтримки.

Ці заходи повинні включати стимулювання банків до розширення кредитування, впровадження державних програм підтримки бізнесу, особливо в пріоритетних секторах, та створення умов для відновлення довіри до банківської системи. Лише через комплексний підхід можна досягти макрофінансової стабільності, яка є важливою передумовою для економічного зростання і подальшої відбудови країни.

ВИСНОВКИ

З результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. Банківська система грає надзвичайно важливу роль для стабілізації економіки та економічного зростання держави. Особливої уваги сьогодні потребує кредитування населення та малих і середніх підприємств, що становлять найбільш гнучкий сектор економіки, який містить потенціал відновлення економічного зростання. Це слугує актуалізації низки державних програм кредитування як фізичних так і юридичних осіб.

У першому розділі магістерської роботи було досліджено такі поняття як банк, кредит, банківський кредит, банківська операція, розглянуті принципи банківського кредитування. Проаналізовано основні актуальні на сьогодні види кредитних операцій фізичних осіб та юридичних осіб., їх особливості:

1. Динаміка кредитного портфелю банківської системи України показує, що об'єм поступово дещо зменшується – за минулий рік він скоротився на 3%, за перше півріччя поточного року – ще на 5%. Незважаючи на складні процеси оформлення кредитів, банківська система України разом з державою працює над нарощенням темпів кредитування завдяки низці діючих державних програм за трьома основними напрямками – фінансування забезпечення житлом населення, енергозберігаючі технології та фінансування бізнесу.

2. Війна в Україні принесла масштабні руйнування та знищення житлових будівель. Тисячі громадян змушені переселитися в інші області та країни. Повернення людей не завжди можливо в свої домівки, оскільки вони непридатні до проживання. Тому особливої актуальності має перезапущено у другій половині жовтня 2022 року програма доступної іпотеки «ЄОселя», головною метою якої є допомога українцям в отриманні гідного житла, яка реалізовується Міністерство економіки України, Міністерство цифрової трансформації України, ПрАТ «Укрфінжитло» та портал «Дія».

3. Також з 2014 року по 31.12.2023 року діє розроблена Держенергоефективності та запроваджена Урядова програма «теплих кредитів».

Державна цільова економічна програма енергоефективності і розвитку сфери виробництва енергоносіїв із відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива на 2010-2021 роки, що затверджена постановою КМУ №243 від 1 березня 2010 року, була розроблена з метою створення умов для наближення енергоємності валового внутрішнього продукту України до рівня розвинутих країн та стандартів Європейського Союзу, підвищення ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів і посилення конкурентоспроможності національної економіки. Наразі по цій програмі продовжено строки дії та з банками-партнерами проводиться робота щодо відновлення роботи по програмі.

4. Для юридичних осіб на сьогодні діє основна державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», метою якої є спрощення доступу мікро- та малого бізнесу до банківського кредитування, а також посилення конкурентоспроможності, створення нових робочих місць, повернення трудових мігрантів. За цією програмою бізнес отримує кредити у банках-партнерах зі звичайною процентною ставкою, а держава компенсує частину відсотків.

5. Аналіз статистичних даних свідчить, що більшість виданих кредитів надають державні банки, оскільки основне відшкодування коштів за державними програмами відбувається саме через цю частину банківської системи. Але по державній програмі «Доступні кредити 5-7-9» крім державних банків поступово залучаються і інші банківські установи, виконуючи поставлені вимоги за партнерськими програмами із державою.

6. Одним з найактивніших банків є АТ «ПриватБанк», який оперативно адаптував більшість своїх бізнес та внутрішніх процесів до умов роботи під час воєнного стану. Другий розділ присвячено дослідженню організаційних та фінансово-економічних показників діяльності АТ «ПриватБанк». Аналіз фінансових показників показує, що фінансовий стан АТ «ПриватБанк» досить добрий, про що свідчить регулятивний капітал Банку - на кінець 2022 року становить 54,5 млрд. грн., а норматив адекватності регулятивного капіталу 23,78% (при нормі >10%). Всі нормативні показники

ліквідності Банку значно перевищують норми, встановлені НБУ. Так, на 31 грудня 2022 року коефіцієнт покриття ліквідністю склав 311,01% за всіма валютами (LCRBB) та 260,14% в іноземній валюті (LCRIB) при встановленому НБУ значенні нормативу не менше 100%.

7. Аналіз кредитного портфелю показав деяке збільшення в основному завдяки зростанню заборгованості за кредитними картками та кредитування сільськогосподарських підприємств та підприємств оптової та роздрібною торгівлі. Банк проводить роботу з проблемними кредитами, наявними станом на 2016 рік – вивівши їх в окремий портфель.

8. Не зважаючи на підвищення кредитних ризиків та макроекономічні умови воєнного стану, Банку вдалося досягнути високих результатів за звітний період. Чистий прибуток Банку за 12 місяців 2022 року склав 30,2 млрд грн., що менше порівняно з 2021 роком на 4,85 млрд. грн., або на 13,8%. Чистий прибуток Банку залишається максимальним результатом всього банківського сектору України, загальний прибуток якого у 2022 році склав 24,7 млрд грн.

9. Важливість поступового відновлення кредитних операцій підтверджується необхідністю забезпечення фінансової підтримки пріоритетних галузей економіки та підприємств (об'єктів) критичної інфраструктури; доступу надання банківських послуг для забезпечення захисту прав споживачів, зокрема в рамках соціального захисту населення; створення умов для швидкого відновлення надання банківських послуг у повному обсязі та забезпечення функціональності й безперервності роботи банків державного сектору; створення, налагодження та підтримання функціонування ефективної системи безпеки операційних систем, зокрема з використанням хмарних рішень, та кібербезпеки; впровадження заходів, спрямованих на зниження ризиків, у тому числі реалізації можливих загроз, здійснення заходів з безпеки банку, зокрема контроль за ризиками безпеки (у тому числі фізичної, фінансової, кібербезпеки та безпеки операційних систем), ліквідації та/або мінімізації наслідків реалізованих загроз та кризових ситуацій; збереження фінансової стійкості банку, виявлення можливих загроз

такій стійкості, а також оперативне реагування на загрози фінансової стійкості та/або їх уникнення.

10. Та незважаючи на те, що фактично з лютого по травень 2022 року банки взагалі обмежили обслуговування клієнтів в частині кредитних операцій, АТ «ПриватБанк» показав досить швидку стабілізацію роботи та відновлення кредитування. Дослідження показало досить потужну роботу Банку, особливо щодо кредитування по державній програмі «5-7-9%», в сегменті фінансування агробізнесу. Прогнозування ефективності роботи Банку по активним операціям показало деяку динаміку зниження отриманих процентів, що виникла зважаючи на показники 2022 року, які зазнали негативного впливу війни. Звісно, що Банк отримує не лише процентні доходи, а ще комісійні доходи за обслуговування клієнтів, але аналіз динаміки комісійних доходів також показав просідання в 2022 році. З метою втримання показників на досягнутому рівні, банк може застосувати режим таргетування резервних сум, тобто планування меж і розробка заходів та способів, направлених на досягнення поставленої цілі, що дасть змогу знизити темпи росту суми резерву. В підсумку проведене дослідження дало можливість виокремити ряд стримуючих факторів розвитку кредитного ринку в Україні та основні проблеми, що стримують попит на кредити на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арбузов С., Колобов Ю., Міщенко В., Науменкова С. Банківська енциклопедія. Київ: ЦНД НБУ; Знання, 2011. 504 с.
2. Білецька Л. В., Білецький О. В., Савич В. І. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка): навч. пос. 2-ге вид. перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 688 с.
3. Бечко П., Герасімова Т. Банківське кредитування аграрного виробництва: монографія. Умань: вид. поліграф. центр «Візаві», 2013. 189 с.
4. Вовчак О. Д., Руцишин Н. М., Андрейків Т. Я. Кредит і банківська справа: підручн. Київ: Знання, 2008. 564 с.
5. Вовчак О., Руцишин Н. Кредит і банківська справа: підруч. Київ: Знання, 2008. URL: http://pidruchniki.ws/19740704/bankivska_sprava/formi_vidi_kreditu.
6. Визначення поняття «Кредит». Сайт Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82>
7. Глущенко С. Гроші. Кредит. Кредитний ринок: підруч. Київ: НаУКМА, 2015. 300 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/9082/Glushchenko_Groshi.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
8. Герасимович А. М., Алексеєнко М. Д., Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності. Підруч. Київ : КНЕУ, 2004. 599 с.
9. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях: навч. посіб. за ред. Б. Луціва. 2-ге вид., перероб. Тернопіль: Карт-бланш, 2000. 225 с.
10. Гудзь О. Кредитування і банківське обслуговування підприємств агропромислового виробництва: сучасні тенденції та особливості. Київ: ННЦ ІАЕ, 2005. 170 с.
11. Грудзевич, У., Дребот, Н. Аналіз ліквідності та прибутковості банківської системи України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. №48. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-75> (дата звернення 10.11.2023 р).

12. Дем'яненко М., Лузан Ю., Саблук П., Скупий В. та ін. Фінансовий словник-довідник за ред. М. Дем'яненка. Київ: ІАЕ УААН, 2003. 555 с.
13. Дзюблюк О., Чайковський Я., Галапун Н., Малахова О., Пруський О., Сороківська З. Банківські операції: підруч. Тернопіль: Економічна думка, 2009. 696 с.
14. Конспект лекцій з дисципліни «Банківська система» для студ.напр. підг. 6.030508 «Фінанси і кредит», 6.030509 «Облік і аудит». Укл.: Золотарьова О. В., Дніпродзержинськ, ДДТУ, 2016, 112с.
15. Коблянська О. Кредит як форма залученого капіталу. *Агронерспектива*. 2010. № 8–9 (127). С. 26 – 30.
16. Миськів Г. Функціонування та розвиток кредитного ринку України: теорія, методологія, практика: монографія. Львів: «Растр-7», 2015. 360 с.
17. Мороз А. М., Савлук М. І., Пуховкіна М. Ф. Банківські операції: підр. 2-ге вид., випр. і доп.; за ред. д-ра екон. наук, проф. А. М. Мороза. Київ : КНЕУ, 2009. 476 с.
18. Мочерний С. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т. 3. Київ: ВЦ «Академія», 2002.
19. Савлук М. І. Банки і економіка. *Криза банківської системи: причини та шлях виходу*: матеріали наук.-практ. конф. URL: http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=67&Itemid=258.
20. Савлук М., Мороз А., Пудовкіна М. та ін. Гроші та кредит / за ред. М. Савлука. Київ: КНЕУ, 2001. 602 с.
21. Семенов А. Ю. Взаємодія банківського і реального секторів економіки України: основні тенденції. *Фінанси, облік і банки*. 2010. №1(16). С. 181 - 188.
22. Потійко Ю. Ще раз про кредити. *Вісник НБУ*. 2000. № 12. С. 47–48.
23. Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
24. Офіційний сайт Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
25. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.00 № 2121-III, зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#n869>

26. Чайковський Я. Сучасний стан та перспективи розвитку банківського кредитування. *Банківська справа*. 2005. № 2. С. 36–47.
27. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 1998.
28. Лагутін В. Кредитування: теорія і практика: навч. посіб. Київ: Знання, КОО, 2000. 215 с.
29. Поляк Н. Теоретичні аспекти сутності кредиту. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 6. Т. 1. С. 185–188.
30. Історія грошей і банківництва за заг. ред. С. Реверчука. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2003. 301 с.
31. Колодізев О., Колесніченко В. Гроші і кредит: підручн. Київ: Знання, 2010. URL: http://pidruchniki.ws/17530607/finansii/sutnist_funktsiyi_kreditu.
32. «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», затверджене Постановою Правління НБУ від 30.06.16 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
33. Цивільний кодекс України. Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15?find=1&text>
34. Про іпотеку: Закон України від 05 червня 2003 р. № 898-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>
35. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>
36. Банківська енциклопедія кол. ав. ISBN 978-966-346-923-2. Київ : ЦНД НБУ «Знання», 2011. С. 503
37. The FATF report «Money laundering and terrorist financing through the real estate sector» (June 29, 2007), footnote 18. URL: <http://www.fatf-gafi.org/publications/methodsandtrends/documents/moneylaunderingandterroristfinancingthroughtherealestatesector.html>
38. Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України: затверджено постановою Правління Національного банку України від 16.12.2002 № 508. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0174-03#Text>

39. Завадський Й.С., Осовська Т.В., Юшкевич О.О. Економічний словник. Київ: КОНДОР, 2006. 356 с.

40. Положення про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземних валютах: затверджене постановою Правління Національного банку України від 15.12.2004 № 639. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0041-05#Text>

41. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія: у 6 т. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2: Д - Й. 744 с.

42. Шиян Д. Банківське кредитування та економічна динаміка. *Банківська справа*. 2009. № 1. С. 27 – 38.

43. Шумпетер Й. Теорія економічного аналізу: дослідження прибутків, капіталу, кредиту, відсотка та економічного циклу пер. з англ. В. Старка. Київ: ВД «Києво-Могилянська академія», 2011. 242 с.

44. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>

45. Доступна іпотека: державна допомога у придбанні житла. Офіційний сайт Міністерства економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=20fb406b-1857-418f-85cb-76aed312c20a&title=DostupnaIpoteka-DerzhavnaDopomogaUPridbanniZhitla>

46. Державна підтримка енергозбереження - програма «теплих кредитів». Офіційний сайт Держенергоефективності. URL: <https://saee.gov.ua/uk/consumers/tepli-kredyty>

47. Про Фонд енергоефективності: Закон України №2095-VIII від 08 червня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2095-19#Text>

48. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%». Офіційний сайт. URL: <https://5-7-9.gov.ua/>

49. Інструменти підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні. Червень 2023 року. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-v-period-voyennoho-stanu-v-ukrayini-cherven>

50. Кількість кредитів за програмою портфельних держгарантій у червні

зросла вдвічі за зростання обсягу на 26%- Мінфін, Офіційний сайт Інтерфакс-Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/924366.html>

51. Дані офіційного сайту АТ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/about>

52. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 № 4452-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>

53. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена НБУ від 28.08.2001 р. №368. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0841-01#Text>

54. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями, затверджене Постановою НБУ від 30.06.2016 № 351. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>

55. Як отримати кредит за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» під агро? Особливості, нюанси, можливості. Офіційний сайт Latifundist. URL: <https://latifundist.com/cards/72-yak-zaluchiti-kredit-za-programoyu-dostupni-krediti-5-7-9-pid-agro-osoblivosti-nyuansi-mozhливosti>

56. Мороз А.М., Савлук М.І., Остапишин Т.П. Операції банків та небанківських кредитних установ: підручник за наук. ред. А.М. Мороза. Київ : КНЕУ, 2013. 543 с.

57. Остапишин Т.П., Охрименко І.Б., Ситник О.В. Операції банківських установ: тренінг за заг. ред. Т. П. Остапишин. Київ: КНЕУ, 2013. 956 с.

58. Функціонування банківського сектору та кредитної кооперації: теорія і практика: монографія за наук. ред. Бритченка І.Г. Полтава РВВ ПУЕТ, 2010 р. 152 с.

59. Череп А.В. Банківські операції: навч. посібник. Київ: Кондор, 2008. 410с.

60. Бондар О. П. Використання інструментів державного регулювання банківського іпотечного кредитування в Україні. *Фінанси, банки, інвестиції*. 2012. №5. С. 76-82.

61. Поляк Н. Теоретичні аспекти сутності кредиту. *Вісник*

Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2014. № 6. Т. 1. С. 185–188.

62. Кораблін С. Ціна кредиту. *Дзеркало тижня. Україна. 2019.* URL: https://zn.ua/ukr/finances/cina-kreditu-326704_.html

63. Юрків Н.Я., Гладких Д.М. Розвиток банківського кредитування господарюючих суб'єктів як умова забезпечення сталого економічного зростання в Україні: аналітична доповідь. Національний інститут стратегічних досліджень. 2019. URL: <https://niss.gov.ua/dosliddzhennya/ekonomika/rozvitok-bankivskogo-kredituvannya-gospodaryuyuchikh-subektiv-yak-umova>

71. Стратегія Національного банку до 2025 року (припинена у 2023 році) URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy/strategy2022> (дата звернення 10.11.2023 р).

72. Стратегія розвитку фінансового сектору України: Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector_NBU.pdf?v=4 (дата звернення 10.11.2023 р).

73. Офіційний сайт Національного банку України / Наглядова статистика URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення 30.11.2023 р)

74. Уряд схвалив стратегічні напрями діяльності банків державного сектору на період воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-shvaliv-strategichni-napryami-diyalnosti-bankiv-derzhavnogo-sektoru-na-period-voyennogo-stanu-ta-pislyavoyennogo-vidnovlennya-ekonomiki> (дата звернення 10.11.2023 р.)

75. Зведена звітність щодо діяльності державних банків (АТ КБ «Приватбанк», АБ «Укргазбанк», АТ «Укресімбанк», АТ «Ощадбанк», АТ «Сенс Банк»). URL: <https://mof.gov.ua/uk/zviti-po-derzhavnih-bankah-fin> (дата звернення 20.11.2023 р.)

76. Національний банк розпочинає оцінку стійкості банківської системи в умовах воєнного часу. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-rozpochinaye-otsinku-stiykosti-bankivskoyi-sistemi-v-umovah-voyennogo->

chasu (дата звернення 10.11.2023 р)

77. Державні банки України в умовах війни: від підтримки клієнтів до фінансування відновлення країни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/derzhavni-banky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-vid-pidtrymky-kliiyentiv-do> (дата звернення 10.11.2023 р)

78. Крицька І. Кредитна програма «5-7-9» стає надто великою. URL: <https://forbes.ua/money/kreditna-programa-5-7-9-stae-nadto-velikoyu-tse-nepokoit-myf-ale-uryad-gotue-analog-i-dlya-velikogo-biznesu-u-chomu-problema-populyarnogo-proektu-03082023-15160> (дата звернення 10.11.2023р)

79. «Оселя»: з 1 серпня українці зможуть взяти іпотечний кредит за програмою під 7% URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yeoselia-z-1-serpnia-ukraintsi-zmozhut-vziaty-ipotechnyi-kredyt-za-prohramoiu-pid-7> (дата звернення 10.11.2023 р)

81. Пшик Б., Грудзевич У. Удосконалення регулювання fintech на ринку банківських послуг в Україні. Економіка та суспільство. 2023, №54 URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-67> (дата звернення 20.11.2023 р)

82. Україна повідомляє про 1600 кібернападів з початку року, Естонія URL: <https://www.holosameryky.com/a/6706619.html> (дата звернення 10.11.2023 р)

83. Сім досягнень банківської системи України за час повномасштабної війни з РФ URL: <https://ua.news/ua/money/sem-dostyzhenyj-bankovskoj-systemy-ukrayny-za-vremya-polnomasshtabnoj-vojny-s-rf> (дата звернення 10.11.2023 р).

84. Кожен дев'ятий опитаний українець ставав жертвою шахраїв від початку повномасштабного вторгнення URL: <https://opendatabot.ua/analytics/stopfraud-nbu> (дата звернення 10.11.2023 р).